

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาการรับรู้ ความคาดหวัง ความพึงพอใจและการยอมรับของชาวมุสลิมในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม ในฐานะที่เป็นผู้นำทางศาสนาอิสลาม และเป็นผู้นำชุมชนมุสลิม โดยได้นำเสนอสรุปผลการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา อันประกอบด้วย 5 ส่วนคือ

- ส่วนที่ 1 ลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง
- ส่วนที่ 2 การรับรู้ของกลุ่มตัวอย่าง ต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม
- ส่วนที่ 3 ความคาดหวังของกลุ่มตัวอย่าง ต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม
- ส่วนที่ 4 ความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่าง ต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม
- ส่วนที่ 5 การยอมรับของกลุ่มตัวอย่าง ในความเป็นผู้นำของอิหม่าม

ตอนที่ 2 การทดสอบสมมติฐาน และการอภิปรายผล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ส่วนที่ 1 ลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 21 - 40 ปี มีการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับมัธยมศึกษา ประกอบอาชีพรับจ้างหรือลูกจ้าง มีรายได้อยู่ในระดับต่ำคือ ไม่เกิน 5,000 บาทต่อเดือน รายได้ของทั้งครอบครัวอยู่ในระดับต่ำเช่นเดียวกันคือ ไม่เกิน 10,000 บาท มีสถานภาพเป็นคนพื้นเพเดิมในชุมชน และส่วนใหญ่ไม่มีสถานภาพทางสังคมหรือตำแหน่งทางสังคมในชุมชน

บุคลิกภาพของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารทั่วไป โดยรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 4.10$) ความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มีสยิดโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.14$) นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างจำนวนสองในสาม มีความเข้าใจในความหมายของการพัฒนาชุมชนโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 70.0) และกลุ่มตัวอย่างจำนวนครึ่งหนึ่ง มีการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน อยู่ในระดับต่ำ (ร้อยละ 52.8) มีการไปใช้สิทธิหรือออกเสียงเลือกตั้ง อยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 50.0) มีความตระหนักในปัญหาชุมชน (ร้อยละ 62.3) ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่ที่กลุ่มตัวอย่างได้ระบุมากที่สุดคือ ปัญหายาเสพติดในชุมชน (ร้อยละ 47.4) รองลงมาคือ ปัญหาด้านสาธารณสุขปกศ สาธารณูปการ (ร้อยละ 24.1) ปัญหาด้านการศึกษา (ร้อยละ 12.0) และปัญหาด้านเยาวชน (ร้อยละ 4.3) ตามลำดับ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 2

การรับรู้ของกลุ่มตัวอย่าง ต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม

กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้บทบาทต่างๆ ในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม มีผลปรากฏดังนี้

1. การรับรู้บทบาทที่เป็นข้อกำหนดของอิหม่าม

กลุ่มตัวอย่างได้ระบุถึงบทบาทและหน้าที่ของอิหม่าม ที่เป็นข้อกำหนดตามหลักการศาสนา โดยผู้วิจัยได้รวบรวมและสรุปเป็นประเด็นสำคัญดังนี้

- (1) การเป็นผู้นำชาวชุมชนในการประกอบศาสนกิจต่าง ๆ
- (2) การเป็นผู้ให้ความรู้ทั้งทางด้านศาสนาและทั่วไปแก่ชาวชุมชน
- (3) การเป็นผู้คอยแนะนำ ตักเตือนและสอดส่องดูแลให้ชาวชุมชนมีความประพฤติและปฏิบัติตนอยู่ในแนวทางของศาสนา
- (4) การเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชาวชุมชน

ซึ่งสอดคล้องกับหลักพื้นฐานของการเป็นผู้นำในทัศนะของอิสลาม (Altalib, 1991) คือ การปรึกษาหารือกัน (Shura) คือการเป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำและให้ความรู้แก่ประชาชน นอกจากนี้ คุณลักษณะของผู้นำในอิสลาม โดยอ้างถึงวาระของท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ได้กล่าวไว้ว่า “ผู้นำคือผู้รับใช้ประชาชน” ดังนั้น ผู้นำจึงควรสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งการแสดงออกของคุณลักษณะของผู้นำในอิสลาม จึงควรประกอบด้วย

- (1) การยินยอมมอบตน (Allegiance) ต่อพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮ์)
- (2) มีเป้าหมายเพื่ออิสลามและสังคมมุสลิมโดยรวม (Global Islamic Goals)
- (3) ยึดมั่นในหลักชารีอะห์ หรือแนวทางของอิสลาม (Adherence to Shari'ah and Islamic Manners)
- (4) มีความเชื่อมั่นในความเป็นผู้แทน (Delegated Trust) คือ การยอมรับในหน้าที่การเป็นผู้เผยแพร่หลักศรัทธา

ส่วนบทบาทที่เป็นข้อกำหนด ตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 นั้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 6.76$) ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า กลุ่มตัวอย่างยังมีความสับสนอยู่บ้างในบทบาทและหน้าที่ของอิหม่ามตามพระราชบัญญัติ กล่าวคือ ในข้อคำถามเพื่อวัดความรู้ ในประเด็นหน้าที่ของอิหม่ามในการเป็นผู้แสดงธรรมแก่สัปบุรุษในการละหมาดวันศุกร์ หน้าที่ในการประกาศเชิญชวนให้ชาวชุมชนปฏิบัติศาสนกิจตามเวลา และหน้าที่ในการพิจารณาแต่งตั้งถอดถอนกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ซึ่งผู้ตอบส่วนใหญ่คิดว่า เป็นหน้าที่ของอิหม่ามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติด้วย ซึ่งใน

ความเป็นจริงแล้ว การแสดงธรรมแก่สัปบุรุษในการละหมาดวันศุกร์ เป็นหน้าที่ของคอเต็บ^{*} การประกาศเชิญชวนให้ชาวชุมชนปฏิบัติศาสนกิจตามเวลา เป็นหน้าที่ของบิหลัน^{**} และการพิจารณาแต่งตั้งและถอดถอนกรรมการอิสลามประจำมัสยิด เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด^{***} เหตุที่กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนนี้ อาจมีสาเหตุมาจากในทางปฏิบัติแล้ว บทบาทดังกล่าวไม่มีการแบ่งหน้าที่ชัดเจนในคณะกรรมการบริหารมัสยิด อิหม่ามก็สามารถปฏิบัติได้ หากบิหลันหรือคอเต็บไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ หรืออาจมีการตกลงผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันปฏิบัติหน้าที่ ยกเว้นหน้าที่แต่งตั้งและถอดถอนกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ที่อิหม่ามไม่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย จึงส่งผลให้การรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด ตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง

2. การรับรู้บทบาทที่ปฏิบัติจริงของอิหม่าม

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ในบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.36$) โดยเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า บทบาทที่กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ในระดับสูง ได้แก่ บทบาทในการส่งเสริมการศึกษาทั้งทางด้านสามัญและด้านศาสนา ($\bar{X} = 2.68$) และบทบาทในการส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็นของชาวชุมชน ($\bar{X} = 2.57$) ซึ่งสอดคล้องกับหลักพื้นฐานในการเป็นผู้นำในทัศนะอิสลาม (Altalib, 1991) คือ หลักการปรึกษาหารือกัน (Shura) คือการเป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำและให้ความรู้แก่ประชาชน และหลักการให้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (Freedom of Thought) คือ ผู้นำควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ สร้างบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมปรึกษาหารือกันในกิจการที่ประชาชนสนใจ และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับหน้าที่ของอิหม่าม ที่เป็นข้อกำหนดตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 มาตราที่ 35 ข้อที่ 12 ที่ว่า "ส่งเสริมการศึกษาและจัดกิจกรรมที่ไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม" และมาตราที่ 37 ข้อที่ 5 ที่ว่า "สั่งสอนและอบรมหลักธรรมทางศาสนาอิสลาม แก่บรรดาสัปบุรุษประจำมัสยิด"

* "คอเต็บ" หมายถึง ผู้แสดงธรรมประจำมัสยิด รายละเอียดดูเพิ่มเติมในภาคผนวก ง., หน้า 280.

** "บิหลัน" หมายถึง ผู้ประกาศเชิญชวนให้มุสลิมปฏิบัติศาสนกิจตามเวลา รายละเอียดดูเพิ่มเติมในภาคผนวก ง., หน้า 280.

*** "คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด" เป็นคณะผู้บริหารกิจการศาสนาอิสลาม ระดับจังหวัด รายละเอียดดูเพิ่มเติมในภาคผนวก ง., หน้า 286.

สำหรับการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างในระดับปานกลาง ได้แก่ บทบาทในการเป็นผู้ริเริ่ม ผู้นำในการสร้างสาธารณสมบัติของชุมชน เพื่อเอื้อประโยชน์ในการประกอบอาชีพของชาวชุมชน ($\bar{X} = 2.37$) สนใจรับฟังปัญหาและความเดือดร้อนด้านประกอบอาชีพของชาวชุมชน ($\bar{X} = 2.24$) เป็นผู้นำในการต่อต้านอบายมุขต่างๆ ที่คุกคามชุมชน ($\bar{X} = 2.68$) การส่งเสริมบรรยากาศของความสัมพันธ์ ร่วมมือกันในชุมชน ($\bar{X} = 2.52$) บทบาทในการไกล่เกลี่ยเมื่อเกิดความขัดแย้ง หรือสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างชาวชุมชน ($\bar{X} = 2.48$) เป็นตัวแทนในการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐกับชุมชน ($\bar{X} = 2.48$) ประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ในการให้ความรู้และการบริการด้านสาธารณสุข ($\bar{X} = 2.37$) เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมพัฒนาสุขภาพิบาลชุมชน ($\bar{X} = 2.38$) และส่งเสริมความรู้แก่ชาวชุมชน ในเรื่องการบริโภคอาหารที่ถูกต้องลักษณะและตามหลักการศาสนา ($\bar{X} = 2.44$)

ผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของวิโรจน์ ขวัญเกื้อ (2530) ที่พบว่า "อิหม่ามได้ให้ความร่วมมือในการให้การศึกษาแก่ประชาชนในชุมชน เพื่อให้อ่านออกเขียนได้ ให้การสนับสนุนโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ และการให้ความร่วมมือในการขอให้มีอาคารสถานที่ เพื่อการศึกษานอกระบบโรงเรียนในท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง ในด้านทักษะอาชีพ อิหม่ามเป็นผู้ช่วยชี้แนะให้มีการประกอบอาชีพตามความรู้ ความสามารถโดยสุจริต และยุติธรรมมีคะแนนมากที่สุด รองลงมาคือเป็นผู้ชี้แนะ บอกทิศทางแก่ประชาชนในการประกอบอาชีพที่เหมาะสมของท้องถิ่น และการให้การสนับสนุนการฝึกอบรมอาชีพพระยะสัน ในโครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามความสนใจหรือความต้องการของประชาชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า อิหม่ามมิใช่เพียงแต่สนับสนุนการศึกษาแต่เพียงด้านศาสนาอย่างเดียว แต่ยังสนใจและให้การสนับสนุนด้านอาชีพต่างๆ แก่ประชาชนด้วย นอกจากนี้ ในด้านข้อมูลข่าวสาร อิหม่ามเป็นตัวแทนของชาวไทยมุสลิมที่จะแถลงข้อเท็จจริงเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐกับประชาชน และด้วยความเป็นตัวแทนที่ดีทำให้อิหม่ามเป็นตัวแทนสังคมมุสลิมได้ดี ในการเผยแพร่ความรู้และข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และทันต่อเหตุการณ์แก่ประชาชน และช่วยเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ข่าวสารที่ถูกต้องจากรัฐไปสู่ประชาชน" และสอดคล้องกับบทบาทที่เป็นข้อกำหนด ตามพระราชบัญญัติฯ มาตราที่ 35 ข้อ 4 ที่ว่า "สนับสนุนสัปปุรุษในการปฏิบัติศาสนกิจ ส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม" มาตราที่ 35 ข้อ 7 ที่ว่า "ประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างสัปปุรุษประจำมัสยิด เมื่อได้รับการร้องขอ" และมาตราที่ 37 ข้อ 3 ที่ว่า "แนะนำให้สัปปุรุษประจำมัสยิดปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามและกฎหมาย"

ส่วนการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างในระดับต่ำได้แก่ บทบาทในการประสานงานกับทางราชการ ในการให้ความรู้ หรือส่งเสริมทักษะอาชีพ ($\bar{X} = 2.16$) การจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือ

ชาวชุมชนที่ประสบทุกข์ นอกเหนือจากกองทุนชะกาต ($\bar{X} = 2.02$) การสนับสนุนนักการเมืองหรือพรรคการเมือง ($\bar{X} = 2.14$) และบทบาทในการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์บริการสาธารณสุขชุมชน ($\bar{X} = 2.11$) นั้นหมายความว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดว่า อิหม่ามมีบทบาทในประเด็นดังกล่าว น้อย หรือไม่ได้ปฏิบัติ ซึ่งจะสังเกตได้ว่า เป็นบทบาททางด้านเศรษฐกิจถึง 2 ข้อ ซึ่งอาจเป็นเพราะ ชาวชุมชนมุสลิมส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้ปานกลางถึงต่ำ และตัวอิหม่ามเอง ก็ไม่ได้มีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างไปจากชาวชุมชนโดยทั่วไป คือเป็นบุคคลธรรมดาที่ต้องมีการประกอบอาชีพ ซึ่งอาจมีทั้งที่มีรายได้สูง รายได้ปานกลาง หรือมีรายได้น้อย ศักยภาพในการสนับสนุนด้านการเงิน และการประกอบอาชีพจึงไม่เต็มที่

สำหรับบทบาทในด้านการเมืองนั้น จะสังเกตได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า อิหม่ามไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองมากนัก คือวางตัวเป็นกลางนั่นเอง แม้ว่าจะมีได้มีการกำหนดเป็นข้อห้ามไว้ในหลักการศาสนา และพระราชบัญญัติฯก็ตาม

ส่วนบทบาททางด้านสาธารณสุข ที่กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ในระดับต่ำนั้น อาจเป็นเพราะปัญหาด้านสาธารณสุข มิได้เป็นปัญหาสำคัญที่ต้องเร่งแก้ไข หรือมีผลกระทบต่อกลุ่มตัวอย่างมากนัก เพราะเขตหนองจอกก็คือเขตหนึ่งของมหานครใหญ่คือกรุงเทพมหานคร การกระจายการบริการด้านสาธารณสุขจากรัฐที่ทั่วถึง และการคมนาคมที่สะดวกพอสมควร จึงทำให้ประชาชนไม่ได้รับความเดือดร้อนมากนัก บทบาทของอิหม่ามในด้านนี้ จึงไม่เด่นชัดมากนัก

3. การรับรู้คุณลักษณะของอิหม่าม

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้คุณลักษณะที่อิหม่ามมีหรือเป็นอยู่จริงโดยรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.96$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้คุณลักษณะของอิหม่ามอยู่ในระดับสูงทุกข้อ โดยพบว่าอิหม่ามมีคุณลักษณะที่เด่นชัดคือ การเป็นผู้ที่มีความเคร่งครัดในหลักการศาสนา เป็นผู้มีความรู้ทางด้านศาสนา มีมนุษยสัมพันธ์ดี เป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นคนสุภาพ ชัยัน พากเพียร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะ และบุคลิกภาพของผู้นำของออร์ดเวย์ ทีด (Ordway Tead อ้างถึงใน อุทัย หิรัญไต่, 2523) อันได้แก่ (1) มีความกระตือรือร้น (2) มีความอดทน (3) มีความเป็นมิตรและความเอ็นดูรักใคร่ (4) มีความรอบรู้ในทางหลักวิชา (5) มีความเด็ดขาด และ (6) มีสติปัญญา

* "ชะกาต" เป็นคำมาจากภาษาอาหรับว่า "ชะกาฮ์" แปลว่า การทำให้บริสุทธิ์ ทำให้หมดมลทิน หรือการเกลากิเลสตัณหา และหมายถึงความเจริญงอกงาม การเพิ่มทวี หมายถึง การถ่ายทอดบังคับจากผู้มีทรัพย์สินครบรอบปีเมื่อเกินจำนวนที่กำหนดไว้แก่คนที่มิสิทธิ์รับชะกาต ตามอัตราที่กำหนดไว้ (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2531)

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับลักษณะของผู้นำที่ดีที่ชูศักดิ์ ชูช่วย (2533) ได้กล่าวไว้คือ (1) มีความเชื่อมั่นในตนเอง (2) สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในกลุ่มของตน (3) ส่งเสริมให้สมาชิกของกลุ่มมีความคิดริเริ่มในการทำงาน (4) มีความสุภาพ เรียบร้อย (5) ไม่เห็นแก่ตัว (6) มีความยุติธรรม (7) มีความกระตือรือร้น และ (8) มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยกับคุณลักษณะของผู้นำในทัศนะอิสลาม พบว่าสอดคล้องกับแนวคิดของวินัย สะมะฮูน (2537) ซึ่งได้แก่ (1) มีสิ่งจะ พูดจริงทำจริง (คิดัก) (2) ซื่อสัตย์สุจริต ไว้วางใจได้ (อะมานะฮ์) (3) ฉลาด มีไหวพริบ แก้ไขปัญหาได้ มีความรู้ดี มีความสามารถ (พะฎอนะฮ์) (4) สื่อสารดี มีมนุษยสัมพันธ์ เผยแพร่และเปิดเผย (ตบลิฆ) (5) มีเมตตา ช่วยเหลือเผื่อแผ่ (เราะห์มะฮ์) (6) นอบน้อมถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่ง (ตะวาฏูฮ์) (7) สำรวม เกรงครัต มีระเบียบวินัย (คุซุฮ์) (8) ตัดสินใจเด็ดขาด ไม่โลเล (อะฮัม) (9) มุ่งมั่น จิตใจมั่นคง มอบหมายต่ออัลลอฮ์ (ตะวักัล) (10) เสียสละ สู้งาน พากเพียร (มุญาฮะดะฮ์) (11) บริการผู้อื่น ให้ความสำคัญแก่ผู้อื่น (กิดมะฮ์) และ (12) มีความตั้งใจที่บริสุทธิ์เพื่ออัลลอฮ์ ไม่โอ้อวด ลำพอง (อิคลาค)

4. การรับรู้เกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างอิหม่ามกับชาวชุมชน

4.1 ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม และได้รับข่าวสารจากอิหม่าม

กลุ่มตัวอย่าง มีการพบปะกับอิหม่ามอยู่ในระดับบ่อยมาก ($\bar{X} = 3.77$) และได้รับข่าวสารเกี่ยวกับชุมชนจากอิหม่าม อยู่ในระดับบ่อยมากเช่นกัน ($\bar{X} = 3.81$) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพัชนี เชาจรรยา และคณะ (2534) ที่ได้กล่าวถึงประสิทธิภาพผู้นำทางความคิด ที่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหนึ่งคือ ความสามารถในการสื่อสารกับผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารแบบต่อหน้ากัน (Face-to-face Communication) และสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2515) ที่ได้กล่าวถึง บทบาทของผู้นำในการพัฒนาชุมชนคือ ผู้นำท้องถิ่นเป็นสื่อความคิดสองทาง (Two-way Communication)

4.2 เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับ และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม

กลุ่มตัวอย่างมากกว่าสามในสี่ได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ที่เกี่ยวกับกิจกรรมของมัสยิดหรือชุมชนมากที่สุด (ร้อยละ 94.0) รองลงมาคือข่าวสารเกี่ยวกับความรู้ทางด้านศาสนา (ร้อยละ 93.3) และการขอความร่วมมือหรือขอความช่วยเหลือต่างๆ จากชาวชุมชน (ร้อยละ 88.5) ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างเกินกว่าครึ่งหนึ่ง ไม่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับข่าวสารจากทางราชการมากนัก (ร้อยละ 57.0) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า อิหม่ามมีบทบาทในการสื่อสารกับชาวชุมชน ทั้งในด้านศาสนาและกิจการของชุมชนด้วย มิได้เน้นหนักไปทางด้านใดด้านหนึ่ง แต่สังเกตว่ากลุ่มตัวอย่างได้รับข่าวสารทางราชการจากอิหม่ามน้อย อาจเป็นเพราะการติดต่อและสื่อสารจากทางราชการ สามารถผ่านทางตัว

แทนฝ่ายบ้านเมืองคือกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการประสานงานกับทางราชการมากกว่าอิหม่าม

ข่าวสารต่างๆ ที่ได้รับจากอิหม่ามนั้น ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่จะได้รับผ่านทาง การละหมาดในวันศุกร์มากที่สุด (ร้อยละ 92.0) รองลงมาคือผ่านเพื่อนบ้านหรือคนรู้จัก (ร้อยละ 91.5) กรรมการมัสยิด (ร้อยละ 86.3) การกระจายเสียงจากมัสยิด (ร้อยละ 85.3) การประชุมสัปบุรุษ (ร้อยละ 77.8) และตัวอิหม่ามเอง (ร้อยละ 73.5) ส่วนจดหมายข่าวหรือใบปลิว และป้ายประกาศ กลุ่มตัวอย่างคิดว่ามักไม่ได้รับข่าวสารผ่านช่องทางดังกล่าวมากนัก (ร้อยละ 45.5 และ 61.5 ตามลำดับ) จะสังเกตว่า ช่องทางการสื่อสารภายในชุมชนที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือการสื่อสารผ่านตัวบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับแนวทฤษฎีการสื่อสารระหว่างบุคคลที่ว่า (ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์, 2526) "การสื่อสารระหว่างบุคคล หมายถึงการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความรู้สึก และความต้องการของผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร และเกิดปฏิกิริยาตอบสนอง โดยปกติแล้ว จะเป็นการสื่อสารโดยการพูด ที่ผู้พูดและผู้ฟังปรากฏตัวต่อหน้ากัน (Face-to-face Communication) และเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication)"

เนื่องจากชุมชนมุสลิมมีมัสยิดเป็นศูนย์กลาง และชาวชุมชนมักจะทำบ้านเรือนอยู่รายรอบมัสยิด การสื่อสารที่ทั่วถึง สามารถกระจายไปยังชาวชุมชนได้จำนวนมาก มีความชัดเจนและสม่ำเสมอที่สุด คือการแจ้งข่าวสารในการละหมาดวันศุกร์ (ญุมอัต) ซึ่งเป็นการปฏิบัติศาสนกิจที่มุสลิมทุกคนจะมาร่วมทุกวันศุกร์ โดยเฉพาะมุสลิมชาย ที่ถือเป็นหน้าที่ที่จำเป็นต้องปฏิบัติ ซึ่งในการละหมาดดังกล่าว อิหม่ามหรือกรรมการประจำมัสยิด สามารถแจ้งข่าวสาร ทำความเข้าใจ อบรมสั่งสอนหรือแสดงธรรมได้ จึงเป็นการสื่อสารที่เข้าถึงชาวชุมชนมากที่สุด ส่วนช่องทางการสื่อสารอื่นๆ รองลงมายังคงเป็นการสื่อสารผ่านตัวบุคคลอยู่คือเพื่อนบ้านและกรรมการมัสยิด เนื่องจากความใกล้ชิดสนิทสนมของคนในชุมชน และความเหนียวแน่นของชุมชนมุสลิมยังคงมีอยู่ ซึ่งเป็นลักษณะของชุมชนชนบท

ส่วนการสื่อสารผ่านการกระจายเสียงจากมัสยิดนั้นยังคงมีความสำคัญ เนื่องจากชาวชุมชนมักตั้งบ้านเรือนอยู่รายรอบมัสยิด และมัสยิดเองก็ต้องมีการประกาศเชิญชวนให้ชาวชุมชนประกอบศาสนกิจตามเวลา (อะซาน) คือวันละ 5 ครั้งอยู่แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับปัญหา สวัสดิ์เสรี (2539) ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของการสื่อสาร ผ่านหอกระจายข่าวในชุมชนว่า "หอกระจายข่าวเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สามารถยังประโยชน์ให้แก่ชุมชนอย่างแท้จริง เป็นสื่อของชุมชนโดยเฉพาะสามารถให้ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ความบันเทิงแก่คนในชุมชน เป็นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เพราะสามารถทราบกลุ่มผู้รับได้อย่างชัดเจน ทราบถึงความต้องการและระสนิยมในการรับข้อมูลข่าวสาร"

ส่วนการสื่อสารผ่านช่องทางอื่นๆ ได้แก่ จดหมายข่าวหรือโบปลิว และป้ายประกาศนั้น กลุ่มตัวอย่างได้รับไม่มากนัก อาจเป็นเพราะไม่สะดวกทั้งในขั้นตอนการจัดทำ และขั้นตอนการจัดส่ง ซึ่งต้องใช้งบประมาณและระยะเวลา

จากการศึกษาการรับรู้ในการสื่อสารภายในชุมชนดังกล่าวสรุปได้ว่า การสื่อสารภายในชุมชนมุสลิมส่วนใหญ่ เป็นไปในรูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) ซึ่งฮาร์ทลี (Hartley, 1993) ได้อธิบายลักษณะของการสื่อสารระหว่างบุคคลไว้ โดยจะนำเสนอเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผลการวิจัยคือ

- (1) เป็นการสื่อสารจากบุคคลหนึ่ง ไปยังอีกบุคคลหนึ่ง
- (2) เป็นการสื่อสารแบบซึ่งหน้า (Face-to-face Communication)
- (3) รูปแบบและเนื้อหาของ การสื่อสาร สะท้อนให้เห็นบุคลิกภาพ บทบาททางสังคม และความสัมพันธ์ของบุคคล
- (4) เป็นการสื่อสารแบบสองทิศทาง (Two-way Communication)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 3 ความคาดหวังของชาวชุมชน ต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม

กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม มีผลปรากฏดังนี้

1. ความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริงของอิหม่าม

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริงของอิหม่ามโดยรวม อยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 4.13$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังในระดับสูงเกือบทุกข้อ ยกเว้นบทบาทในการสนับสนุนนักการเมืองหรือพรรคการเมือง ซึ่งเป็นบทบาทเพียงด้านเดียวที่มีระดับของความคาดหวังในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.12$) โดยบทบาทที่มีค่าเฉลี่ยของความคาดหวังมากที่สุดคือ บทบาทในการส่งเสริมการศึกษา ทั้งทางด้านสามัญและศาสนา ($\bar{X} = 4.48$) รองลงมาคือบทบาทในการเป็นผู้นำในการต่อต้านอบายมุขต่างๆ ที่คุกคามชุมชน ($\bar{X} = 4.47$) บทบาทในการส่งเสริมและให้ความรู้แก่ชาวชุมชน ในเรื่องการบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะ และถูกต้องตามหลักศาสนา ($\bar{X} = 4.31$) และบทบาทในการส่งเสริมบรรยากาศของความร่วมมือกันในชุมชน ($\bar{X} = 4.28$) ตามลำดับ

บทบาทที่คาดหวังดังกล่าว เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงของอิหม่าม โดยรวมพบว่า บทบาทที่คาดหวังส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง ในขณะที่บทบาทที่ปฏิบัติจริงอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบทบาททางการเมือง กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นระดับเดียวกับบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง จึงมีความสอดคล้องกัน

จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นภาพรวมว่า การแสดงบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม (Role Descriptions) ยังไม่สอดคล้องกับบทบาทที่เป็นความคาดหวังของกลุ่มตัวอย่าง (Role Expectations) แต่เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเฉพาะความคิดเห็นของชาวชุมชนเพียงฝ่ายเดียว มิได้ศึกษาความคิดเห็นจากตัวอิหม่ามซึ่งเป็นเจ้าของบทบาทด้วย จึงไม่อาจสรุปได้ชัดเจนว่า การแสดงบทบาทของอิหม่ามในการพัฒนาชุมชน มีความสอดคล้องหรือขัดแย้งกันกับความคาดหวังของสังคมหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ซึ่งเบอร์โร (Berlo, 1960) ได้กล่าวว่า "ในสังคมอุดมคตินั้น บทบาทที่เป็นข้อกำหนด บทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวัง จะต้องมีความสมดุลกัน แต่ในความเป็นจริงนั้นยังมีความแตกต่างกันและไม่สมดุลกันอยู่ ซึ่งจะเป็นอุปสรรคในการกำหนดรูปแบบของพฤติกรรมของบุคคล และก่อให้เกิดความขัดแย้งในบทบาทนั้นๆ ได้"

2. ความคาดหวังในคุณลักษณะของอิหม่าม

คุณลักษณะที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคาดหวังว่าอิหม่ามควรมีหรือเป็น โดยสรุปได้แก่

- (1) เป็นผู้มีความรู้ทางด้านศาสนาดี
- (2) มีความเคร่งครัดในหลักการศาสนา
- (3) มีความรับผิดชอบ
- (4) มีความฉลาด มีไหวพริบในการแก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดี
- (5) มีสัจจะ พูดจริงทำจริง

จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังให้อิหม่ามมีคุณลักษณะ 2 ด้านคือ คุณลักษณะในการเป็นผู้นำทางศาสนา (ข้อ 1 และ 2) และคุณลักษณะในการเป็นผู้นำชุมชน (ข้อ 3 - 5) เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับคุณลักษณะที่อิหม่ามมีหรือเป็นอยู่จริงพบว่า กลุ่มตัวอย่างคาดหวังให้อิหม่ามเป็นผู้มีความรู้ทางด้านศาสนาดี และมีความเคร่งครัดในหลักการศาสนามากที่สุด ในขณะที่อิหม่ามก็มีลักษณะเช่นนั้นอยู่มากเช่นเดียวกัน ส่วนความคาดหวังให้อิหม่ามเป็นผู้มีความรับผิดชอบ มีความฉลาด มีไหวพริบในการแก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดี และมีสัจจะ พูดจริงทำจริง นั้น อิหม่ามก็มีลักษณะดังกล่าว ตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างในระดับสูงเช่นเดียวกัน จึงสรุปได้ว่า คุณลักษณะที่อิหม่ามมีหรือเป็นอยู่จริง มีความสอดคล้องกันกับความคาดหวังในคุณลักษณะดังกล่าว

3. ความคาดหวังเกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างอิหม่ามกับชาวชุมชน

3.1 ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม และได้รับข่าวสารจากอิหม่าม

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คาดหวังว่า อิหม่ามควรมีการพบปะกับชาวชุมชนอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง และคาดหวังจะได้รับข่าวสารจากอิหม่าม อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้งเช่นเดียวกัน โดยเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม และการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการพบปะและได้รับข่าวสารจากอิหม่ามบ่อยมากหรือมากกว่าเดือนละครั้ง ในขณะที่มีความคาดหวังที่จะพบปะและได้รับข่าวสารจากอิหม่าม อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง จึงมีความสอดคล้องกัน

3.2 เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับ และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ได้จัดอันดับเนื้อหาของข่าวสารที่ต้องการได้รับจากอิหม่ามมากที่สุด 5 อันดับดังนี้

อันดับที่ 1	กิจกรรมของมัสยิดหรือชุมชน
อันดับที่ 2	ความรู้ทางด้านศาสนา
อันดับที่ 3	ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน
อันดับที่ 4	การขอความร่วมมือหรือความช่วยเหลือต่าง ๆ
อันดับที่ 5	กิจกรรมของอิหม่าม

จะสังเกตได้ว่า กลุ่มตัวอย่างนอกจากจะสนใจเนื้อหาของข่าวสารเกี่ยวกับชุมชนแล้ว ยังสนใจความรู้ด้านศาสนาและกิจกรรมของอิหม่ามด้วย และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับการรับรู้ในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่ามพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ในประเด็นเดียวกัน จึงสอดคล้องกับความคาดหวังของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนความคาดหวังในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านช่องทางต่าง ๆ กลุ่มตัวอย่างได้จัดอันดับช่องทางการสื่อสารที่คาดหวังมากที่สุด 5 อันดับดังนี้

อันดับที่ 1	ผ่านตัวอิหม่ามเอง
อันดับที่ 2	ผ่านการกระจายเสียงจากมัสยิด
อันดับที่ 3	ผ่านการละหมาดในวันศุกร์
อันดับที่ 4	ผ่านกรรมการมัสยิด
อันดับที่ 5	ผ่านเพื่อนบ้านหรือคนรู้จัก

กลุ่มตัวอย่างต้องการได้รับข่าวสาร โดยผ่านตัวอิหม่ามเองมากเป็นอันดับ 1 เนื่องจากเป็นการสื่อสารที่มีความแน่นอน ชัดเจน และแสดงให้เห็นถึงสัมพันธภาพอันดี ระหว่างกลุ่มตัวอย่างกับอิหม่าม ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของการสื่อสารระหว่างบุคคลของฮาร์ทลี (Hartley, 1993) คือ เป็นการสื่อสารจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง เป็นการสื่อสารแบบต่อหน้า (Face-to-face Communication) รูปแบบและเนื้อหาของสื่อสารสะท้อนให้เห็นบุคลิกภาพ บทบาททางสังคม และความสัมพันธ์ของบุคคล และเป็นการสื่อสารแบบสองทิศทาง (Two-way Communication) นอกจากนี้ ฮาร์ทลียังกล่าวถึงองค์ประกอบอื่นๆ ที่การสื่อสารระหว่างบุคคลมีความเกี่ยวข้องด้วย คือ เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ (Creation) และการแลกเปลี่ยนความหมาย (Meaning) มากกว่าการแลกเปลี่ยนข่าวสาร (Messages) การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นส่วนหนึ่งหรือทั้งหมดของความตั้งใจ (Intention) ในการสื่อสาร เป็นกระบวนการ (Process) ที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มากกว่าเกิดขึ้นเฉพาะเหตุการณ์ และอยู่บนพื้นฐานของช่วงเวลา (Time)

จากผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารผ่านการกระจายเสียงจากมัสยิด มีความสำคัญเป็นอันดับ 2 เนื่องจากเป็นสื่อที่เข้าถึงทุกครัวเรือน กลุ่มตัวอย่างสามารถรับข่าวสารได้ขณะที่อยู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของดวงพร คำคุณวัฒน์ (อ้างถึงในปัญญา สวัสดิ์เสรี, 2539) ที่กล่าวว่า "การสื่อสารด้วยสื่อกระจายข่าว เป็นการสื่อสารกับคนเฉพาะกลุ่ม สามารถระบุจำนวน เพศ อายุ อาชีพ ศาสนา ระดับการศึกษา ตลอดจนชนบทรวมประเพณีได้ ดังนั้น การสื่อสารด้วยสื่อกระจายข่าว น่าจะเป็นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพได้ โดยเพียงแต่ผู้ส่งสารเลือกส่งสาร และรูปแบบวิธีการส่งให้ตรงกับความต้องการของผู้รับสารเท่านั้น"

การสื่อสารผ่านการละหมาดในวันศุกร์ มีความสำคัญเป็นอันดับ 3 เนื่องจากเป็นหน้าที่ที่ชาวมุสลิมทุกคนจะต้องไปละหมาดในวันศุกร์ที่มีสยิดอยู่แล้ว การสื่อสารผ่านช่องทางนี้จึงเป็นโอกาสที่ได้สื่อสารกับที่ชุมนุมชนจำนวนมาก สะดวก และชัดเจน ดังรายละเอียดที่ได้กล่าวแล้วในข้อที่ 4.2

ส่วนการสื่อสารผ่านกรรมกรรมมัสยิด และเพื่อนบ้านหรือคนรู้จัก (อันดับ 4 และ 5) แสดงให้เห็นว่า ชาวมุสลิมมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน และยินดีที่จะติดต่อสื่อสารกับบุคคล มากกว่าการสื่อสารผ่านสื่ออื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบุษบา สุธีธร (2533) เกี่ยวกับปัจจัยที่กำหนดความดึงดูดใจในการสื่อสารระหว่างบุคคลว่า "คนส่วนใหญ่จะทำการสื่อสารระหว่างบุคคลกับคนอื่น ๆ มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 5 ประการคือ (1) ลักษณะดึงดูดใจของคู่สื่อสาร (Attractiveness) อาจเป็นความดึงดูดใจจากรูปร่างหน้าตา หรือบุคลิกภาพ (2) ความใกล้ชิด (Proximity) มนุษย์มีธรรมชาติที่จะสื่อสารกับคนที่ใกล้ชิด เพราะเมื่อใกล้ชิดแล้ว ก็มักจะมีความพึงพอใจที่ดีกับคนที่ตนใกล้ชิดด้วย (3) การให้แรงเสริมแก่คู่สื่อสาร (Reinforcement) หมายความว่า บุคคลนั้นมีแนวโน้มที่จะสื่อสารกับคนที่ให้สิ่งที่ทำให้ตนพอใจ (4) ความคล้ายคลึงกันของคู่สื่อสาร (Similarity) ในที่นี้ หมายรวมทั้งความคล้ายคลึงกันทางกายภาพ และคล้ายคลึงกันทางจิตใจ (5) การเสริมความแตกต่างของคู่สื่อสาร (Complementary)"

นอกจากนี้ โรเบิร์ตส์ (Roberts, 1979) ยังได้กล่าวสรุปว่า "องค์ประกอบหนึ่งที่บ่งบอกความเป็นชุมชนได้คือการสื่อสาร อันได้แก่ ความสามารถของประชาชนในการสื่อสารกับผู้คน หากปราศจากการสื่อสาร ก็จะทำให้ชุมชนไม่สามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายได้"

ส่วนที่ 4 ความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่าง ต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม

กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม มีผลปรากฏดังนี้

1. ความพึงพอใจในบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง โดยรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 4.13$) โดยบทบาทที่กลุ่มตัวอย่างพึงพอใจมากที่สุด คือ บทบาทในการส่งเสริมและการให้ความรู้แก่ชาวชุมชน ในเรื่องการบริหารโภชนาการที่ถูกสุขลักษณะ และถูกต้องตามหลักศาสนา ($\bar{X} = 4.28$) รองลงมาคือบทบาทในการเป็นผู้นำในการต่อต้านอบายมุขต่างๆ ที่ถูกคามชุมชน ($\bar{X} = 4.22$) บทบาทในการส่งเสริมการศึกษา ทั้งด้านสามัญและศาสนา และบทบาทในการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์บริการด้านสาธารณสุขในชุมชน ($\bar{X} = 4.20$) ส่วนบทบาทที่กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำคือ บทบาทในการสนับสนุนนักการเมืองหรือพรรคการเมือง ($\bar{X} = 2.56$)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับบทบาทที่คาดหวังของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังต่อบทบาทต่างๆ ดังกล่าวอยู่ในระดับสูงเช่นเดียวกัน ยกเว้นบทบาทในการสนับสนุนนักการเมืองหรือพรรคการเมือง ที่มีความค่าเฉลี่ยของคาดหวังในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.12$) ซึ่งสอดคล้องกับความพึงพอใจต่อบทบาทดังกล่าว ซึ่งมีอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ

2. ความพึงพอใจในคุณลักษณะของอิหม่าม

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในคุณลักษณะที่อิหม่ามมีหรือเป็นอยู่จริง โดยรวม อยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.79$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า กลุ่มตัวอย่างพอใจในคุณลักษณะของอิหม่ามในระดับสูงทุกข้อ โดยลักษณะที่พอใจมากที่สุดได้แก่ ความเป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านศาสนาดี ($\bar{X} = 4.10$) รองลงมาคือ มีความเคร่งครัดในหลักการศาสนา ($\bar{X} = 4.04$) มีมนุษยสัมพันธ์ดี ($\bar{X} = 4.02$) มีความซื่อสัตย์สุจริต ไว้วางใจได้ ($\bar{X} = 3.93$) และเป็นแบบอย่างที่ดี ($\bar{X} = 3.89$)

เป็นที่น่าสังเกตว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในการเป็นผู้มีความรู้ทางศาสนาดี และมีความเคร่งครัดในหลักการศาสนา ซึ่งก่อให้เกิดการยอมรับในความเป็นผู้นำทางศาสนา ในขณะที่ความพึงพอใจต่อการเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความซื่อสัตย์ ไว้วางใจได้ และเป็นแบบอย่างดี รวมทั้งบุคลิกภาพอื่นๆ ได้แสดงให้เห็นถึงการยอมรับในความเป็นผู้นำชุมชนด้วย ซึ่งทั้งสองส่วนนี้ได้ประกอบเข้าด้วยกัน และหลอมรวมเป็นบทบาทที่สำคัญของอิหม่าม ซึ่งพหุบาท สายหู (2510)

ได้รายงานผลการศึกษาลักษณะผู้นำท้องถิ่น ในเขตพัฒนาภาคใต้ว่า “อิหม่ามก็คือชาวบ้านธรรมดาคนหนึ่ง แต่อำนาจอำนาจหน้าที่ที่ระบบศาสนากำหนดให้ ชาวบ้านที่ยังนับถือศาสนาอิสลาม ก็จำเป็นต้องยอมรับในหน้าที่ของอิหม่ามด้วย ถ้าเป็นเพียงบุคคลที่มีความรู้ทางศาสนาสูง แต่ไม่ได้เป็นอิหม่าม ก็ไม่มีอิทธิพลต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านได้ เว้นเสียแต่จะยอมรับการนำโดยสมัครใจ”

3. ความพึงพอใจในการสื่อสารระหว่างอิหม่ามกับชาวชุมชน

3.1 การพบปะกับอิหม่าม และการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม

กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในการพบปะกับอิหม่ามโดยรวม อยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 4.05$) และมีความพึงพอใจในการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามโดยรวม อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ($\bar{X} = 3.49$) ซึ่งความพึงพอใจดังกล่าว จะเป็นตัวบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพในการสื่อสารในชุมชนเป็นอย่างดี

3.2 เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับ และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่ามโดยรวม อยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.80$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในเนื้อหาของสารต่างๆ อยู่ในระดับสูงทุกข้อ โดยเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้ทางด้านศาสนา มีค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจมากที่สุด ($\bar{X} = 4.09$) รองลงมาคือ ข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมของอิหม่าม ($\bar{X} = 3.90$) กิจกรรมของมัสยิดหรือชุมชน ($\bar{X} = 3.87$) การขอความร่วมมือหรือความช่วยเหลือต่างๆ ($\bar{X} = 3.81$) และข่าวสารจากทางราชการ ($\bar{X} = 3.76$)

ส่วนความพึงพอใจในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามโดยรวม อยู่ในระดับสูงเช่นเดียวกัน ($\bar{X} = 3.87$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ความพึงพอใจในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม อยู่ในระดับสูงทุกข้อ โดยกลุ่มตัวอย่างพอใจที่ได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านทางนการละหมาดในวันศุกร์มากที่สุด ($\bar{X} = 4.10$) รองลงมาคือ ผ่านการกระจายเสียงจากมัสยิด ($\bar{X} = 3.99$) ตัวอิหม่ามเอง ($\bar{X} = 3.96$) การประชุมสัปบุรุษ ($\bar{X} = 3.94$) และกรรมการมัสยิด ($\bar{X} = 3.88$) ตามลำดับ

จากที่กล่าวมาแล้วในการอภิปรายข้างต้น ถึงรูปแบบของการสื่อสารภายในชุมชนที่เป็น การสื่อสารระหว่างบุคคล บุชบา สุธีธร (2533) ได้เสนอแนวทางในการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มี ประสิทธิภาพ ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญคือ

(1) องค์ประกอบเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ได้แก่ คุณลักษณะของ ความเปิดใจ (Openness) ความสามารถในการเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy) การมีความพึงพอใจที่ดีหรือเชิงบวก (Positiveness) การให้การสนับสนุนหรือคล้อยตาม (Supportiveness) ความ เสมอภาคกัน (Equality)

(2) องค์ประกอบเกี่ยวกับเนื้อหาและการนำเสนอสาร การสื่อสารจะเกิดประสิทธิภาพ มากขึ้น หากผู้ส่งสารพยายามจัดทำสารที่ต้องการสื่อสารให้มีลักษณะที่ง่ายแก่การเข้าใจ มีเนื้อหา สารถูกต้อง ชัดเจน ไม่คลุมเครือ และมีความสอดคล้องกับอวัจนสารด้วย

(3) องค์ประกอบเกี่ยวกับช่องทางการสื่อสาร ประสิทธิภาพของการสื่อสารระหว่างบุคคล ขึ้นอยู่กับการเสริมสร้างความพร้อม สมบูรณ์ของร่างกาย และประสาทสัมผัสของคู่สื่อสาร และการ พัฒนาองค์ประกอบของการสื่อสารไปในแนวทางที่เหมาะสม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 5 การยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่าม

จากการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามโดยรวม อยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.69$) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เชียร ธรรมาธิปัตย์ (2505) ที่ได้ศึกษาบทบาทของกำนันในการบริหารราชการในจังหวัดยะลา พบว่า “การบริหารราชการระดับท้องถิ่น ไม่ว่าจะรูปแบบใดต้องอาศัยการมีส่วนร่วม หรือได้รับการสนับสนุนจากประชาชนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะ “สังคมมุสลิม” มีผู้นำแฝงคือ โต๊ะครู และอิหม่าม ที่อยู่เบื้องหลังกำนัน”

ชวลิตธำรง โกฏตระกูล (2533) ได้ศึกษาบทบาทของผู้นำศาสนาอิสลาม กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยศึกษากรณีเขตหนองจอก มีนบุรี บางกะปิ พระโขนง พบว่า “ตำแหน่งของผู้นำศาสนาอิสลาม คืออิหม่ามและคอเต็บ มีศักยภาพสูงสุดในการยอมรับและในการตัดสินใจของชาวชุมชนมุสลิม เพราะตำแหน่งผู้นำศาสนาอิสลาม เปรียบเสมือนเป็นตัวอย่างอันดีของคนในชุมชนให้ปฏิบัติตามแบบอย่าง ส่วนตำแหน่งอื่นๆ เป็นเพียงส่วนประกอบ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า การยอมรับในตัวผู้นำ และการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะรวมอยู่ที่อิหม่ามและคอเต็บเป็นสำคัญ” นอกจากนี้ยังอธิบายเพิ่มเติมอีกว่า “ในด้านการยอมรับในตัวผู้นำศาสนาอิสลาม เป็นไปในลักษณะที่เป็นการเชื่อฟังผู้นำแบบผู้นำที่มีบารมี (Charismatic) โดยส่วนตัวสูง และได้รับการยอมรับในการพัฒนา masjid ชักจูงหรือมีอิทธิพลที่จะให้คนในชุมชนของตนไปลงคะแนนเสียงให้กับนักการเมือง หรือพรรคการเมืองต่างๆ ในระดับสูง และเป็น การยอมรับในตัวผู้นำศาสนาอิสลามในฐานะที่เป็นผู้นำทางโลกและทางธรรมประกอบกันไปด้วย”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 2 การทดสอบสมมติฐาน และการอภิปรายผล

สมมติฐานข้อที่ 1 ชาวชุมชนมุสลิมที่มีลักษณะทางประชากรต่างกัน มีการรับรู้ในบทบาทของอิหม่ามแตกต่างกัน

จากการทดสอบความแตกต่างของการรับรู้ในบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม ซึ่งได้แก่ การรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด บทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง คุณลักษณะของอิหม่ามที่มีหรือเป็นอยู่จริง ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม และการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ผลปรากฏตามสมมติฐานดังนี้

1) เพศ

ผลการวิจัยพบว่า ชายกับหญิงมีการรับรู้ในบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง คุณลักษณะที่อิหม่ามมีหรือเป็นอยู่จริง ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม และการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามแตกต่างกัน โดยเพศชายมีการรับรู้ในบทบาทดังกล่าวสูงกว่าเพศหญิง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

ผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์กูน (Burgoon, 1994) ที่ได้กล่าวว่า "ความแตกต่างระหว่างเพศชายกับเพศหญิง มีผลต่อการรับรู้และปฏิกิริยาตอบสนองที่ต่างกัน ซึ่งอาจจะเป็นเพราะความแตกต่างของคุณสมบัติของเพศนั้นๆ ได้แก่ ความอ่อนโยน อารมณ์ ความรู้สึก ระดับการถูกจูงใจ ซึ่งลักษณะเหล่านี้ นักวิจัยทางการสื่อสาร ได้หมายรวมถึงความแตกต่างในการรับรู้ของเพศที่ต่างกัน"

ดังนั้น ด้วยลักษณะทางจิตวิทยาของความแตกต่างระหว่างเพศชายกับเพศหญิง จึงส่งผลให้ชาวชุมชนชาย มีการรับรู้ในบทบาทต่าง ๆ ของอิหม่ามแตกต่างจากชาวชุมชนหญิง โดยเมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ชาวชุมชนชายมีการรับรู้ในบทบาทที่ปฏิบัติจริง คุณลักษณะของอิหม่าม ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม และการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามสูงกว่าชาวชุมชนหญิง อาจเป็นเพราะบรรทัดฐานทางสังคมโดยเฉพาะสังคมมุสลิม ที่กำหนดให้ชายมีบทบาทในการเป็นผู้นำครอบครัวและสังคม มีความรู้สึกต้องรับผิดชอบต่อสังคมภายนอกมากกว่าหญิง ที่ถูกกำหนดให้มีความรับผิดชอบในครอบครัวมากกว่า โอกาสที่จะได้พบปะหรือมีปฏิสัมพันธ์กับอิหม่ามน้อยกว่าชาย จึงส่งผลให้มีการรับรู้แตกต่างกัน

ในด้านความแตกต่างของการรับรู้ในประเด็นที่เกี่ยวกับการสื่อสารนั้น ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวทฤษฎีด้านประชากรศาสตร์ที่ว่า "คนที่มีลักษณะทางประชากรต่างกัน จะมี

พฤติกรรมต่างกันไปด้วย” โดยนักวิชาการสื่อสารบางกลุ่มเชื่อว่า พฤติกรรมเกี่ยวกับการสื่อสารของบุคคลนั้น จะแตกต่างกันไปตามลักษณะทางประชากร เนื่องจากบุคคลที่อยู่ในกลุ่มประชากรย่อมมีกิจกรรม การดำเนินชีวิต ตลอดจนการมีเวลาว่างแตกต่างกัน ผู้หญิงมักจะเป็นแม่บ้าน ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการดูแลครอบครัวมากกว่าชาย ที่มีกิจกรรมนอกบ้านมากกว่า (ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ, 2534)

ส่วนการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับ และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ผลการวิจัยพบว่าไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

2) อายุ

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่มีอายุต่างกัน มีการรับรู้ในบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริงแตกต่างกัน โดยกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 51 - 60 ปี มีการรับรู้สูงกว่ากลุ่มที่มีอายุระหว่าง 15 - 20 ปี และมีความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่ามแตกต่างกัน โดยกลุ่มที่มีอายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป ระหว่าง 41 - 50 ปี และ 31 - 40 ปี มีการรับรู้สูงกว่ากลุ่มที่มีอายุระหว่าง 15 - 20 ปี ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์กูน (Burgoon, 1994) ที่กล่าวว่า “กลุ่มอายุที่แตกต่างกัน จะแสดงถึงความสนใจในประเด็นต่าง ๆ แตกต่างกัน” และเบอร์กูน (Burgoon, 1974 อ้างถึงใน ประมะ สตะเวทิน, 2539) ยังกล่าวอีกว่า “อายุเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนมีความเหมือนหรือแตกต่างกันในเรื่องความคิดและพฤติกรรม”

จากที่กล่าวมาข้างต้น เมื่อพิจารณาผลการวิจัยที่พบว่า กลุ่มที่มีอายุตั้งแต่ 31 ปีขึ้นไป ซึ่งจัดเป็นกลุ่มที่เป็นวัยผู้ใหญ่ มีการรับรู้ในบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง และมีความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่ามมากกว่ากลุ่มที่มีอายุระหว่าง 15 - 20 ปี ซึ่งจัดเป็นกลุ่มวัยรุ่น อาจเป็นเพราะผู้ใหญ่เป็นผู้มีวุฒิภาวะสูงกว่า มีความรับผิดชอบมากกว่า และมีความสนใจในสภาพสังคมในชุมชนมากกว่าวัยรุ่น ที่เพิ่งผ่านพ้นจากวัยเด็กที่มองการพัฒนาชุมชนเป็นเรื่องไกลตัว ความสนใจต่อสภาพชุมชนและบทบาทของอิหม่ามจึงมีน้อยกว่าผู้ใหญ่

ส่วนการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด คุณลักษณะที่อิหม่ามมีหรือเป็นอยู่จริง ความบ่อยครั้งในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับ และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามพบว่าไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

3) ระดับการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนดแตกต่างกัน โดยกลุ่มที่มีการศึกษาสูงกว่า ม.6 - ปริญญาตรี มีการรับรู้ในบทบาทดังกล่าวสูงกว่า กลุ่มที่มีการศึกษาค่ำกว่า ป.4 และป.4 - ม.6 หรือเทียบเท่า นอกจากนี้ ยังพบว่ากลุ่มที่มีการศึกษาต่างกัน มีความบ่อยครั้งในการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามแตกต่างกัน จึงเป็นไปตามสมมติฐาน ซึ่งอาจเป็นเพราะบทบาทที่เป็นข้อกำหนดตามหลักศาสนา และตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 นั้น จะต้องอาศัยการแสวงหาความรู้เป็นพิเศษจากการอ่านหนังสือหรือบทบัญญัติทางศาสนา และบทบาทที่เป็นข้อกำหนดตามพระราชบัญญัติฯ นั้น คนที่จะมีความรู้ความเข้าใจในข้อกำหนดดังกล่าว จะต้องเป็นคนที่มีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของอิหม่าม หรือเป็นผู้สนใจจริง ๆ เนื่องจากเป็นข้อบัญญัติตามกฎหมาย และเป็นเอกสารที่ไม่ได้เผยแพร่ทั่วไป ดังนั้น คนที่มีการศึกษาในระดับสูง โดยเฉพาะระดับ ม.6 - ปริญญาตรี จึงมีโอกาสนจะได้รับรู้เนื้อหาในบทบัญญัติทางศาสนาและพระราชบัญญัติฯ มากกว่าคนที่มีการศึกษาค่ำ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์กูน (Burgoon, 1994) ที่ว่า "คนที่มีการศึกษาค่ำกว่า จะมีข้อได้เปรียบที่ว่า จะมีความรู้ที่กว้างขวางในเรื่องต่าง ๆ มีความสามารถในการเข้าใจศัพท์และความหมายของคำเฉพาะ หรือเนื้อหาที่ต้องอาศัยความเข้าใจมากกว่าคนที่มีการศึกษาน้อย และมีแนวโน้มที่จะมีความสามารถในการวิเคราะห์เนื้อหาของสารได้ดีกว่า"

ส่วนความแตกต่างของความบ่อยครั้งในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม อาจมีสาเหตุมาจากระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ชาวชุมชนมีความสนใจในสภาพแวดล้อมประเด็นต่างๆ แตกต่างกันไป ความสนใจที่มุ่งเฉพาะประเด็นข่าวสารเกี่ยวกับชุมชน เป็นประเด็นหนึ่งในหลาย ๆ ส่วน ที่คนที่มีการศึกษาสูงสนใจ ส่งผลให้ความบ่อยครั้งในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม แตกต่างกันไปด้วย ชาวชุมชนที่สนใจข่าวสารเกี่ยวกับชุมชนมาก ก็จะเปิดรับข่าวสารของชุมชนจากอิหม่ามมาก ส่วนคนที่สนใจในประเด็นอื่นมากกว่า ก็อาจจะสนใจเปิดรับข่าวสารของชุมชนจากอิหม่ามน้อยกว่า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเลือกรับรู้ (Selective Perception) ที่กล่าวว่า "แนวโน้มของคนในการรับรู้ นั้น ได้รับอิทธิพลมาจากความต้องการ ความพึงพอใจและปัจจัยทางจิตวิทยาต่าง ๆ ของตัวบุคคลนั่นเอง" (Werner, 1988) และวรลักษณ์ ชีราโมกษ์ (2533) ยังได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับทฤษฎีทางจิตวิทยา เกี่ยวกับการเลือกรับรู้ที่ว่า "ปัจจัยในการเลือกรับรู้ นั้น มีทั้งปัจจัยจากตัวผู้รับ และจากตัวผู้กระตุ้น 3 ปัจจัยคือ (1) ความคลุมเครือของตัวกระตุ้น (2) ความต้องการของปัจเจกบุคคล และ (3) การตามอย่างผู้อื่น ซึ่งผลการวิจัยที่ปรากฏ อาจมีสาเหตุมาจากปัจจัยที่ 1 และ 2 กล่าวคือ อิหม่ามมีพฤติกรรมหรือแสดงบทบาทในประเด็นดังกล่าวไม่ชัดเจน คลุมเครือ จนชาวชุมชนไม่สามารถรับรู้ได้แน่ชัด หรือความต้องการของชาวชุมชนต่อบทบาทดังกล่าวของอิหม่ามอาจไม่แตกต่างกัน ส่งผลให้การรับรู้ของชาวชุมชนไม่แตกต่างกันด้วย

ในประเด็นของการรับรู้ในบทบาทที่ปฏิบัติจริง คุณลักษณะของอิหามัม ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหามัม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับ และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหามัม พบว่าไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดของชรามม์ (Schramm, 1973) ที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีบทบาทต่อการเลือกสรรของมนุษย์ว่า “การศึกษาและสภาพแวดล้อม ทำให้พฤติกรรมในการเลือกรับสารและเนื้อหาของข่าวสารแตกต่างกัน” ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากพฤติกรรมของอิหามัมที่เกี่ยวกับบทบาทดังกล่าวไม่เด่นชัด การได้รับทราบบทบาทของอิหามัมจึงไม่แตกต่างกัน

4) อาชีพ

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่มีอาชีพต่างกัน มีการรับรู้ในบทบาทของอิหามัมแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยเมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า

- กลุ่มที่มีอาชีพเกษตรกรรม มีการรับรู้ในบทบาทที่อิหามัมได้ปฏิบัติจริง คุณลักษณะที่อิหามัมมีหรือเป็นอยู่จริง ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหามัมและการได้รับข่าวสารจากอิหามัม และเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหามัมแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ส่วนการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหามัม พบว่าไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน
- กลุ่มอาชีพพนักงานโรงงาน มีการรับรู้ในบทบาทที่อิหามัมได้ปฏิบัติจริง คุณลักษณะที่อิหามัมมีหรือเป็นอยู่จริงแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ส่วนการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหามัมและการได้รับข่าวสารจากอิหามัม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหามัม พบว่าไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน
- กลุ่มนักเรียนนักศึกษา มีการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด ความบ่อยครั้งของการพบปะกับอิหามัม และการได้รับข่าวสารจากอิหามัมแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ส่วนการรับรู้ในบทบาทที่อิหามัมได้ปฏิบัติจริง คุณลักษณะที่อิหามัมมีหรือเป็นอยู่จริง เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหามัม พบว่าไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

ผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์กู (Burgoon, 1994) ที่กล่าวว่า “ภูมิหลังทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้รับสาร มีผลต่อปฏิกริยาของผู้รับสาร” และแนวคิดของปรมะสตะเวทิน (2539) ที่กล่าวว่า “คนที่มีอาชีพต่างกัน ย่อมมองโลก มีแนวคิด อุดมการณ์ ค่านิยมต่อ

สิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันไป" ซึ่งหมายรวมถึงการรับรู้ด้วย เนื่องจากผลการวิจัยสรุปภาพรวมได้ว่า กลุ่มที่มีอาชีพเกษตรกร นักเรียนนักศึกษา พนักงานโรงงาน มีสภาพชีวิตแตกต่างกัน เกษตรกรอาจมีความผูกพันกับชุมชนมาก ในขณะที่พนักงานโรงงาน เป็นอาชีพที่ต้องพบปะกับคนนอกชุมชนมากกว่า ส่วนนักเรียนนักศึกษา ก็มักจะเป็นผู้มีการศึกษาดี มีโลกทัศน์กว้างไกลกว่า

ส่วนการรับรู้ในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ที่พบว่าไม่แตกต่างกันนั้น อาจเป็นเพราะการสื่อสารในชุมชน เป็นการสื่อสารที่มีกระบวนการไม่ซับซ้อน ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) และการสื่อสารผ่านสื่อเฉพาะกิจ กล่าวคือ โอกาสในการได้รับข่าวสารในชุมชนนั้น เป็นไปได้มากที่จะสื่อสารกันโดยตรงระหว่างตัวบุคคลในชุมชน (Face-to-face) ไม่ว่าจะเป็นอิหม่าม กรรมการมัสยิด กรรมการชุมชน เพื่อนบ้าน หรือคนรู้จักกับชาวชุมชน การสื่อสารในที่ชุมชนหรือโอกาสต่าง ๆ เช่น การประชุมสัจปุระ หรือการละหมาดในวันศุกร์ หรือผ่านช่องทางที่ไม่ซับซ้อนมากนัก เช่น จดหมายข่าวหรือใบปลิว ป้ายประกาศ หรือการกระจายเสียงจากมัสยิด ด้วยสภาพชุมชนมุสลิมในเขตหนองจอก ยังมีสภาพชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทอยู่ มีความใกล้ชิดกัน และมีกิจกรรมที่เป็นโอกาสในการติดต่อสื่อสารได้โดยตรงมาก อย่างน้อยที่สุด ชาวชุมชนส่วนใหญ่ก็ต้องไปละหมาดหรือทำกิจกรรมทางศาสนาที่มัสยิด เนื่องจากชุมชนมุสลิมมีความผูกพันกับศาสนาค่อนข้างมาก การได้รับสารผ่านทางช่องทางต่าง ๆ จึงอาจไม่มีความแตกต่างกันมากนัก

5) รายได้

ผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนที่มีรายได้ต่างกัน มีการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด และมีความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่ามแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยกลุ่มที่มีรายได้ระหว่าง 5,001 - 8,000 บาทมีการพบปะกับอิหม่ามบ่อยมากกว่ากลุ่มที่ไม่มีรายได้ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์กูน (Burgoon, 1994) ที่ว่า "คนที่มีฐานะยากจนกับร่ำรวย ดูเหมือนจะมีลักษณะแตกต่างกันในเรื่องทักษะ และประสิทธิภาพในการรับข่าวสาร" จากแนวคิดดังกล่าวสามารถพิจารณาได้ว่า ชาวชุมชนที่มีรายได้ต่ำ มีความจำเป็นทางเศรษฐกิจมากกว่ากลุ่มที่มีรายได้สูง จึงมุ่งที่จะใช้เวลาให้กับการประกอบอาชีพ เพื่อหารายได้ให้เพียงพอกับการดำรงชีวิต ความสนใจและเลือกรับข่าวสารจากอิหม่ามจึงน้อยลง ในขณะที่กลุ่มที่มีรายได้สูงกว่า มักจะมีเวลาสนใจประเด็นต่าง ๆ รอบตัวมากกว่าการหารายได้เพียงอย่างเดียว ฮาร์ทลี (Hartley, 1993) ได้กล่าวถึงความแตกต่างของชนชั้นทางสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของบุคคลว่า "ชนชั้นทางสังคม เป็นหนึ่งสาเหตุที่ทำให้คนมีพฤติกรรมและการใช้ชีวิต (Life Style) ในสังคมแตกต่างและหลากหลายกัน" และเดอเฟลอร์ (De Fleur, 1966) ได้กล่าวถึงทฤษฎีเรื่องสิ่งเร้าและการตอบสนอง (S-R Theory) ว่า "ผู้รับสารที่มีคุณลักษณะแตกต่างกัน จะมีความสนใจต่อข่าวสารแตกต่างกัน" ส่วนใน

ประเด็นความแตกต่างของการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนดนั้น เนื่องจากข้อกำหนดดังกล่าว เป็นหลักการทางศาสนาและหลักกฎหมาย ในการรับรู้จะต้องอาศัยทักษะในการทำความเข้าใจกับ ศัพท์เฉพาะ กลุ่มที่มีรายได้ต่ำ อาจเป็นกลุ่มที่มีการศึกษาน้อยกว่ากลุ่มที่มีรายได้สูง การทำความเข้าใจหลักการดังกล่าวจึงอาจเป็นเรื่องยาก

ส่วนการรับรู้ในบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง คุณลักษณะที่อิหม่ามมีหรือเป็นอยู่จริง ความบ่อยครั้งในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับและช่องทางการได้รับ ข่าวสารจากอิหม่าม ผลปรากฏว่าไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

6) ความเป็นคนพื้นเพเดิมในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนที่เป็นคนพื้นเพเดิมต่างกัน มีการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด บทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง คุณลักษณะที่อิหม่ามมีหรือเป็นอยู่จริง ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่ามและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

จากแนวคิดของเบอร์กูน (Burgoon, 1994) ที่กล่าวว่า “สถานะทางสังคมของผู้รับสาร มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อปฏิกิริยาของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสารและสาร สถานะทางสังคมทำให้คนมีวัฒนธรรมต่างกัน มีประสบการณ์ต่างกัน มีความพึงพอใจ ค่านิยม และเป้าหมายต่างกัน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น หากผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิตเหมือนๆ กัน (Homophily) มีการสื่อสารต่อกันมากขึ้น การสื่อสารก็มีแนวโน้มว่าจะประสบความสำเร็จ” แนวคิดดังกล่าว มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความแตกต่างและความเหมือนกันของผู้รับสารและผู้ส่งสาร (Heterophily and Homophily) ซึ่งเวอร์เนอร์ (Werner, 1988) ได้อธิบายว่า “ความเหมือนกัน (Homophily) คือระดับของการมีปฏิกิริยาของบุคคลที่มีความเชื่อ ค่านิยม การศึกษาและสถานภาพทางสังคมเหมือนๆ กัน ซึ่งตรงกันข้ามกับความต่างกัน (Heterophily) ที่มีความแตกต่างกันของลักษณะดังกล่าว

จากผลการวิจัยดังกล่าว จึงมีประเด็นที่น่าสนใจว่า อะไรคือความเหมือนกัน และอะไรคือความต่างกัน ความต่างกันในการวิจัยครั้งนี้คือ สถานภาพการเป็นคนพื้นเพเดิมในชุมชน ที่ไม่ได้ส่งผลให้เกิดความแตกต่างในการรับรู้ในบทบาทของอิหม่าม อาจเป็นเพราะชาวชุมชนที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 89.8 เป็นคนพื้นเพเดิม ซึ่งมีจำนวนกลุ่มตัวอย่างในสัดส่วนมาก จึงทำให้ค่าความแตกต่างของการรับรู้ไม่แตกต่างกัน อีกประการหนึ่งคือ แม้ว่าผู้ตอบส่วนหนึ่ง (ร้อยละ 10.0) จะไม่ได้มีเป็นคนพื้นเพเดิม แต่ก็เป็นมุสลิมเหมือนกัน วิถีชีวิต ความรู้สึกนึกคิด และค่านิยมทางศาสนามีอิทธิพลอย่างมาก จึงไม่แตกต่างกับกลุ่มที่เป็นคนพื้นเพเดิมมากนัก

เพราะศาสนาอิสลามได้เน้นการมีเอกภาพในสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า "มุสลิมทุกคนเป็นพี่น้องกัน" และหลักศรัทธาต่อพระเจ้าองค์เดียวและศาสดาคนเดียวกัน จึงส่งผลให้สมาชิกใหม่ในชุมชน หรือความเป็นคนต่างถิ่นไม่ได้เป็นอุปสรรคในการอยู่ร่วมกันในชุมชน ซึ่งลักษณะดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่าเป็นความเหมือนกัน (Homophily) ของพื้นฐานทางความคิด ค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติที่สำคัญ ที่ส่งผลให้การรับรู้ในบทบาทต่างๆ ของอิหม่ามไม่แตกต่างกัน ดังผลการวิจัยของ สุรพงษ์ โสภนะเสถียร (2531) เรื่องคุณลักษณะทางสังคมของชาวไทยมุสลิม และการตอบสนองต่อรัฐบาล ที่กล่าวว่า "โดยพื้นฐานชุมชนมุสลิม เป็นชุมชนที่ประกอบด้วยสมาชิกของชุมชนที่มีความศรัทธาต่อศาสนาอิสลาม และค่อนข้างจะมีความเคร่งครัดต่อวิถีชีวิตในแบบวัฒนธรรมอิสลาม ไม่ว่าจะเป็นด้านบุคลิกภาพ การกลมเกลียวทางสังคม มนุษยสัมพันธ์ หรือการยอมรับโครงการพัฒนาต่าง ๆ"

7) สถานภาพทางสังคมในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนที่มีสถานภาพทางสังคมในชุมชนต่างกัน มีการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม และการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยกลุ่มที่มีสถานภาพทางสังคมในชุมชน มีการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม สูงกว่ากลุ่มที่ไม่มีสถานภาพทางสังคมในชุมชน ในขณะที่กลุ่มที่มีสถานภาพทางสังคมในชุมชน มีความบ่อยครั้งในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม และการรับรู้ในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม ต่ำกว่ากลุ่มที่ไม่มีสถานภาพทางสังคมในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์กูน (Burgoon, 1994) ที่ว่า "สถานภาพทางสังคมของผู้รับสาร มีอิทธิพลต่อสำคัญต่อปฏิกริยาของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสารและสาร สถานภาพทางสังคม ทำให้คนมีวัฒนธรรม ประสบการณ์ ความพึงพอใจ ค่านิยมและเป้าหมายต่างกัน"

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ชาวชุมชนที่มีสถานภาพทางสังคมในชุมชน จัดได้ว่าเป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมในชุมชนมาก เป็นคนที่มีลักษณะเปิดตัวเองสู่สังคม (Openness) และมีบทบาทตามสถานภาพที่ดำรงอยู่แตกต่างกันไป โดยในกลุ่มที่มีสถานภาพทางสังคมดังกล่าวพบว่า ร้อยละ 20.7 เป็นกรรมการชุมชน ร้อยละ 19.5 เป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์ต่างๆ และร้อยละ 17.1 เป็นกรรมการมัสยิด ด้วยบุคลิกภาพของคนที่มีความสถานภาพทางสังคม และโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน จึงส่งผลให้มีการรับรู้ในบทบาทของอิหม่ามดังกล่าว แตกต่างไปจากกลุ่มที่ไม่มีสถานภาพทางสังคม

จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า ชาวชุมชนที่มีสถานภาพทางสังคม มีการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม สูงกว่าชาวชุมชนที่ไม่มีสถานภาพทางสังคม ยกเว้นความบ่อยครั้งในการได้รับข่าวสาร และการ

รับรู้ในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่ามซึ่งพบว่า มีการรับรู้ต่ำกว่าคนที่ไม่มียศทางศาสนาทางสังคมในชุมชน จึงเป็นข้อสังเกตที่น่าสนใจ เพราะนั่นหมายความว่า แม้ว่าชาวชุมชนที่มีสถานภาพทางสังคม จะเป็นกลุ่มที่มีโอกาสในการติดต่อสื่อสารกับอิหม่ามมาก แต่ไม่ได้หมายความว่า จะได้รับข่าวสารเกี่ยวกับชุมชนมากไปด้วย เพราะผลการวิจัยกลับพบว่า ชาวชุมชนที่ไม่มียศทางศาสนาทางสังคม ได้รับข่าวสารจากอิหม่ามและรับรู้เนื้อหาของข่าวสารมากกว่าชาวชุมชนที่มีสถานภาพทางสังคมในชุมชน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ชาวชุมชนที่มีสถานภาพทางสังคมในชุมชน มีการพบปะกับอิหม่ามบ่อยมากกว่า แต่กลับได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนจากอิหม่ามน้อยกว่า ส่วนการรับรู้ในบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง และบุคลิกภาพที่อิหม่ามมีหรือเป็นอยู่จริง พบว่าไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

8) พฤติกรรมของชาวชุมชน

• ความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารทั่วไป

ผลการวิจัยพบว่า ความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารทั่วไป มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด บทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง คุณลักษณะที่อิหม่ามมีหรือเป็นอยู่จริง ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่ามและได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม นั่นหมายความว่า ชาวชุมชนที่มีความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารทั่วไปในระดับสูง จะมีการรับรู้ในบทบาทดังกล่าวสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารทั่วไปในระดับปานกลางหรือต่ำ ก็จะมีการรับรู้ในบทบาทดังกล่าวในระดับปานกลางหรือต่ำด้วย

ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าว เมื่อพิจารณาภายใต้กรอบแนวคิดของกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคล ตามแบบจำลองของโดนัลด์สัน และเคิร์ตซ์ (Donaldson and Kurtz, 1997) พบว่า ตัวแปรในด้านพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร เป็นตัวแปรหนึ่งในกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลในชุมชน ที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการรับรู้ข่าวสารของบุคคล ซึ่งโดนัลด์สันและเคิร์ตซ์ได้อธิบายว่าเป็นลักษณะทางสังคมและจิตวิทยาของผู้รับสาร (Social and Psychological Attributes) ซึ่งได้แก่บุคลิกภาพ (Personality) ของการเป็นคนเปิดเผยหรือปิดบัง (Openness / Closeness)

นอกจากนี้ บุชบา สุธีธร (2533) ยังได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการสื่อสารระหว่างบุคคลที่ส่งผลให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพคือ องค์ประกอบเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้รับสาร ซึ่งคู่สื่อสารจะสื่อสารกันอย่างไรมีประสิทธิภาพเพียงไร ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของความเป็นคนเปิดเผย (Openness) และความสามารถในการเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy) ซึ่งเบอร์โกล (Berlo, 1960) ได้กล่าวว่า บุคคลที่มีความสามารถในการเปิดรับข่าวสารสูง ก็มีแนวโน้มที่จะมีความสามารถใน

การเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy) สูงด้วย ซึ่งจะส่งผลให้การสื่อสารในสังคมประสบความสำเร็จ ในที่นี้ก็คือ ความสำเร็จในการรับรู้ของชาวชุมชน ต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม

- การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่ามและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม และเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม หมายความว่า ชาวชุมชนที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนในระดับสูง จะมีการรับรู้ในบทบาทดังกล่าวสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนในระดับปานกลางหรือต่ำ ก็จะมีการรับรู้ในบทบาทดังกล่าวในระดับปานกลางหรือต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ส่วนการรับรู้ในบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง คุณลักษณะที่อิหม่ามมีหรือเป็นอยู่จริง และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

ผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เป็นคุณลักษณะของความเปิดเผยตัวเองต่อสังคม (Openness) ที่ส่งผลให้การรับรู้ของบุคคลแตกต่างกัน ตามพฤติกรรมและคุณลักษณะของแต่ละบุคคล ซึ่งโดนัลด์สันและเคิร์ทซ์ (Donaldson and Kurtz, 1997) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบเกี่ยวกับความเต็มใจและความปรารถนาในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น (Willingness to interact) ที่ส่งผลให้การสื่อสารระหว่างบุคคลประสบความสำเร็จ

- ความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิด

ผลการวิจัยพบว่า ความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิด มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการรับรู้ในบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่ามและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม นั้นหมายความว่า ชาวชุมชนที่มีความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิดในระดับสูง จะมีการรับรู้ในบทบาทดังกล่าวในระดับสูง เช่นเดียวกับชาวชุมชนที่มีความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิดในระดับปานกลางหรือต่ำ ก็จะมีการรับรู้ในบทบาทดังกล่าวในระดับปานกลางหรือต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ส่วนการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด คุณลักษณะที่อิหม่ามมีหรือเป็นอยู่จริง ช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิด จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ชาวชุมชนที่มีความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิด จะเป็นบุคคลที่มีความศรัทธาในศาสนาอย่างเหนียวแน่น และมีความผูกพันกับมัสยิดซึ่งเป็นสถานที่ในการประกอบศาสนกิจ และเป็นศูนย์กลางของชุมชนมุสลิม โอกาสที่ชาวชุมชนที่ไปปฏิบัติศาสนกิจที่มัสยิดบ่อย จะมีความสนใจและได้รับข่าวสารเกี่ยวกับชุมชน และบทบาทของอิหม่ามมากกว่าบุคคลที่ไม่เคยไปหรือไม่ได้ไปมัสยิดบ่อยมากนัก ซึ่งโดนัลด์สันและเคิร์ตซ์ (Donaldson and Kurtz, 1997) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบในการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีประสิทธิภาพคือ ความเชื่อ (Trust) และความใกล้ชิด (Proximity) ของคู่สื่อสาร และแนวคิดของบุชบา สุธีธร (2533) ที่ได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้คู่สื่อสารมีความดึงดูดใจในการสื่อสารคือ ความใกล้ชิดของคู่สื่อสาร ซึ่งความใกล้ชิดดังกล่าว จะทำให้บุคคลมีการปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น รู้จักกันมากขึ้น ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้ของบุคคลที่มากขึ้นด้วย

● การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง

ผลการวิจัยพบว่า การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม และการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม นั้นหมายความว่า ชาวชุมชนที่มีการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งในระดับสูง จะมีความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม และการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามในระดับสูง เช่นเดียวกับชาวชุมชนที่มีการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งในระดับปานกลางหรือต่ำ ก็จะมีพฤติกรรมดังกล่าวในระดับปานกลางหรือต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ส่วนการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด บทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง คุณลักษณะที่อิหม่ามมีหรือเป็นอยู่จริง เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับ และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า พฤติกรรมการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะของบุคคล ที่มีความสนใจในระบบการเมืองการปกครอง ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชน และสภาพการพัฒนาชุมชนโดยตรง จากคุณลักษณะดังกล่าว จะเป็นตัวกำหนดความสนใจในสภาพสังคมแวดล้อม การดำรงชีวิต และประเด็นของการพัฒนาชุมชนของบุคคล ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความต้องการในการแสวงหาข่าวสารแตกต่างกัน และการรับรู้ในประเด็นของการพัฒนาชุมชนที่แตกต่างกันด้วย

● ความตระหนักในปัญหาของชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ความตระหนักในปัญหาของชุมชน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด หมายความว่า ชาวชุมชนที่มีความตระหนักในปัญหาของชุมชนในระดับสูง จะมีการรับรู้ในบทบาทดังกล่าวสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความตระหนักใน

ปัญหาของชุมชนในระดับปานกลางหรือต่ำ ก็จะมีการรับรู้ในบทบาทดังกล่าวในระดับปานกลางหรือต่ำเช่นกัน นอกจากนี้ยังพบอีกว่า ความตระหนักในปัญหาของชุมชน มีความสัมพันธ์ทางลบกับการรับรู้ในบทบาทที่อิหาม่าได้ปฏิบัติจริง หมายความว่า ชาวชุมชนที่มีความตระหนักในปัญหาของชุมชนในระดับสูง จะมีการรับรู้ในบทบาทดังกล่าวต่ำ ตรงกันข้าม หากชาวชุมชนที่มีความตระหนักในปัญหาของชุมชนในระดับต่ำ ก็จะมีการรับรู้ในบทบาทดังกล่าวในระดับสูง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ส่วนการรับรู้ในคุณลักษณะที่อิหาม่ามีหรือเป็นอยู่จริง ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหาม่าและการได้รับข่าวสารจากอิหาม่า เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหาม่า พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับความตระหนักในปัญหาของชุมชน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

ความตระหนักในปัญหาของชุมชน เป็นคุณลักษณะหนึ่งของการเปิดตัวเอง และความสนใจในสภาพแวดล้อมของบุคคล ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดความต้องการ (Needs) และการเลือกรับรู้ของบุคคล (Selective Perception) เนื่องจากบุคคลที่มีความตระหนักในปัญหาของชุมชนย่อมมีความคาดหวังให้ชุมชนของตนมีการเปลี่ยนแปลง แก้ไขปัญหาที่กำลังประสบอยู่ให้หมดสิ้นไป สุรงค์ จันทน์เอม (2529) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้รับรู้ว่า “หากบุคคลมีความต้องการสิ่งใดมากที่สุดในขณะที่นั้น เขามักจะมองเห็นหรือรับรู้สิ่งเร้า เป็นสิ่งที่เขาต้องการได้หรือผู้ที่มีความต้องการสูงในสิ่งใด ย่อมรับรู้สิ่งนั้นได้ดีกว่า”

● ความเข้าใจในความหมายของการพัฒนาชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจในความหมายของการพัฒนาชุมชน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด คุณลักษณะที่อิหาม่ามีหรือเป็นอยู่จริง ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหาม่าและการได้รับข่าวสารจากอิหาม่า และเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหาม่า หมายความว่า ชาวชุมชนที่มีความเข้าใจในความหมายของการพัฒนาชุมชนในระดับสูง จะมีการรับรู้ในบทบาทดังกล่าวสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความเข้าใจในความหมายของการพัฒนาชุมชน ในระดับปานกลางหรือต่ำ ก็จะมีการรับรู้ในบทบาทดังกล่าวในระดับปานกลางหรือต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ส่วนการรับรู้ในบทบาทที่อิหาม่าได้ปฏิบัติจริง และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหาม่า พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับความเข้าใจในความหมายของการพัฒนาชุมชน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

ความเข้าใจความหมายของการพัฒนาชุมชนเป็นคุณลักษณะหนึ่ง ที่เกี่ยวข้องกับ การสร้างกรอบอ้างอิงและประสบการณ์ของบุคคล ซึ่งโดนัลด์สันและเคิร์ตซ์ (Donaldson and Kurtz, 1997) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหนึ่ง ที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการสื่อสารระหว่างบุคคลคือ ประสบการณ์ (Experience) และสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ของบุคคล ซึ่งเฮนี (Haney

อ้างถึงใน Burgoon, 1994) ได้กล่าวว่า “การรับรู้คือกระบวนการในการเข้าใจความหมายและสร้างความรู้สึกจากประสบการณ์” นอกจากนี้เบอร์กู (Burgoon, 1994) ยังกล่าวด้วยว่า “ประสบการณ์และความคาดหวังในอดีตของบุคคล จะส่งผลต่อการรับรู้ในสิ่งที่มากระตุ้นจากสภาพแวดล้อม” และสวรงค์ จันทน์เอม (2529) ได้กล่าวว่า “ประสบการณ์เดิมของแต่ละบุคคล ทำให้มีการรับรู้สิ่งเร้า หรือเหตุการณ์ต่างๆ แตกต่างกันไป” ซึ่งประสบการณ์ในที่นี้คือ ความรู้ความเข้าใจในความหมายของการพัฒนาชุมชนที่แตกต่างกัน ซึ่งมีผลต่อการรับรู้ในบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหามที่แตกต่างกัน

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แตกต่างกันของชาวชุมชนดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดในการวิเคราะห์ผู้รับสาร ในประเด็นของบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน ซึ่งอรวรรณ ปิลันธน์โอวาท (2537) ได้กล่าวถึงการศึกษาผู้รับสารด้วยทฤษฎีบุคลิกภาพ (Personality Theory) ว่า “การพัฒนากรอบอ้างอิงของเรา ส่วนหนึ่งมาจากโครงสร้างบุคลิกภาพ กล่าวคือ เป็นกลุ่มความเชื่อและทัศนคติซึ่งมีประจำตัวทุกคน และจะส่งผลให้แต่ละคนมีพฤติกรรมแตกต่างกันไปตามสถานการณ์หนึ่งๆ” อาจกล่าวได้ว่า บุคคลมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกันออกไป ด้วยบุคลิกภาพที่ต่างกันนี้ จะส่งผลให้แต่ละคนมีความสนใจ การรับรู้ ความเชื่อ ความพึงพอใจและพฤติกรรมที่แตกต่างกันไปตามบุคลิกภาพนั้นๆ ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่ได้นำเสนอมาแล้วคือ ชาวชุมชนที่มีพฤติกรรมต่างๆ ได้แก่ ความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสาร ระดับของการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิด ระดับของการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ทัศนคติในปัญหาของชุมชน และความเข้าใจในความหมายของการพัฒนาชุมชนที่แตกต่างกัน นั้นหมายถึงการมีพฤติกรรมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมใน การพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน ย่อมส่งผลให้การรับรู้ ความคาดหวัง ความพึงพอใจและการยอมรับในบทบาทของอิหาม ต่อประเด็นการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันไปด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมมติฐานข้อที่ 2

ชาวชุมชนมุสลิมที่มีลักษณะทางประชากรต่างกัน มีความคาดหวังในบทบาทของอิหม่ามแตกต่างกัน

จากการทดสอบความแตกต่างของความคาดหวัง ในบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม ซึ่งได้แก่ ความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริงของอิหม่าม คุณลักษณะของอิหม่าม ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่ามและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ผลปรากฏตามสมมติฐานดังนี้

1) เพศ

ผลการวิจัยพบว่า ชายกับหญิงมีความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง คุณลักษณะของอิหม่าม ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่ามและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

แม้ว่าจะมีแนวคิดและงานวิจัยหลายชิ้นที่สรุปว่า ลักษณะทางประชากรที่แตกต่างกัน จะส่งผลให้ผู้รับสารมีความคาดหวังที่แตกต่างกัน แต่จากผลการวิจัยที่พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันของความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวของอิหม่าม อาจเป็นเพราะสภาพแวดล้อมในชุมชน วิถีชีวิตของชาวชุมชนที่ไม่แตกต่างกัน เป็นปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลให้ชาวชุมชนมีความรู้สึกนึกคิด และกำหนดความต้องการของชาวชุมชนไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่งแกทซ์และคณะ (Katz et al., 1974) ได้กล่าวว่า "สังคมมีบทบาทต่อการกำหนดความต้องการของบุคคล ซึ่งได้รับแรงดัน ความตึงเครียด ความขัดแย้งทางสังคม ทำให้บุคคลต้องการผ่อนคลายแรงกดดันต่าง ๆ โดยการบริโภคสื่อเพื่อให้ได้รับทราบข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งนำไปสร้างความมั่นใจ ความมั่นคงและสถานภาพ" ซึ่งความกดดันจากสภาพสังคมที่ไม่พึงพอใจ อาจก่อให้เกิดความคาดหวังให้อิหม่ามมีบทบาทตามที่ต้องการ

นอกจากนี้ เดอเฟลอร์ (De Fleur, 1966) ได้กล่าวถึงตัวแปรแทรก (Intervening Variables) ที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ซึ่งมีทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้องคือ ทฤษฎีกลุ่มสังคม (Social Categories Theory) ที่กล่าวว่า "บุคคลที่มีลักษณะทางสังคมคล้ายกัน จะแสดงพฤติกรรมการสื่อสารคล้ายกัน" ในที่นี้คือการเปิดรับข่าวสารจากอิหม่าม ซึ่งมีผลให้การรับรู้ของชาวชุมชนชายกับหญิง ในเนื้อหาของสารและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ไม่แตกต่างกัน

2) อายุ

ผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนที่มีอายุต่างกัน มีความคาดหวังในคุณลักษณะของอิหม่ามแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 15-20 ปี 21-30 ปี 41-50 ปี และ 51-60 ปี มีความคาดหวังสูงกว่ากลุ่มที่มีอายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มที่มีอายุต่างกัน มีความคาดหวังในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านป้ายประกาศต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานเช่นกัน ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของโคทซ์ (Coates, 1989) ที่กล่าวว่า "ปัจจัยด้านประชากรคืออายุ มีความสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และความคาดหวัง" และสอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์กูน (Burgoon, 1974 อ้างถึงใน ประมะ สตะเวทิน, 2539) ที่กล่าวว่า "โดยปกติแล้ว คนที่มีวัยต่างกัน มักจะมีความต้องการในสิ่งต่างๆ แตกต่างกันไปด้วย"

เป็นที่น่าสังเกตว่า จากแนวความคิดดังกล่าว มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยในครั้งนี้เพียงบางส่วนคือ ในเรื่องของบุคลิกภาพและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านป้ายประกาศเท่านั้น กล่าวคือกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 21 - 60 ปี กลับมีความคาดหวังมากกว่ากลุ่มที่มีอายุ 61 ปีขึ้นไป ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์กูน (Burgoon, 1994) อาจเป็นเพราะกลุ่มผู้สูงอายุเป็นวัยที่ผ่านชีวิตและประสบการณ์มาก อาจมีความอ่อนล้าและไม่มีความคาดหวังต่อสภาพสังคมอีก หรือมีความแนวคิดอนุรักษ์นิยมมากกว่า (more conservation) คนที่มีอายุน้อย ในขณะที่คนที่มีอายุน้อย มักจะมีความคิดเสรีนิยม (more liberal) มากกว่าคนที่มีอายุมาก (ประมะ สตะเวทิน, 2539) ผู้สูงอายุจึงไม่มีความคิดวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณลักษณะของอิหม่าม เท่ากลุ่มที่มีอายุน้อย ซึ่งมีบุคลิกภาพที่สนองตอบต่อสภาพแวดล้อมและสังคม (active) มากกว่า ส่วนความคาดหวังในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านป้ายประกาศนั้น แม้ว่าจะพบความแตกต่างแต่ไม่พบคู่ที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจจะเป็นเพราะการสื่อสารของอิหม่ามโดยผ่านป้ายประกาศนั้น ชาวชุมชนที่มีความสนใจที่จะได้รับข่าวสารจากป้ายประกาศ อาจเป็นกลุ่มที่มีอายุน้อย มีความสนใจใฝ่หาข่าวสาร และมีความสามารถในการอ่านมากกว่ากลุ่มผู้สูงอายุ ที่มีปัญหา ด้านสายตาในการอ่านจากป้ายประกาศ ความคาดหวังในการได้รับข่าวสารผ่านช่องทางดังกล่าว จึงแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์กูน (Burgoon, 1994) ที่กล่าวว่า "อายุมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการสื่อสาร โดยทั่วไปแล้วคนที่มีอายุสูงกว่า จะมีปัญหาเรื่องสายตาและการได้ยิน" ส่วนกลุ่มที่มีอายุต่างกัน มีความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ความบ่อยครั้งในการพบปะและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม และเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่ามไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

3) ระดับการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคาดหวังในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม ในด้านกิจกรรมของอิหม่าม ความคาดหวังในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านตัวอิหม่ามเอง จดหมายข่าวหรือใบปลิว และป้ายประกาศต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยความคาดหวังดังกล่าวไม่พบคู่ที่แตกต่างกัน เมื่อทดสอบความแตกต่างรายคู่ตามวิธีของ Scheffe ยกเว้นความคาดหวังในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านป้ายประกาศซึ่งพบว่า กลุ่มที่มีการศึกษาสูงกว่า ม.6 - ปริญญาตรี มีความคาดหวังในช่องทางดังกล่าวสูงกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาระหว่าง ป.4 - ป.6 หรือเทียบเท่า และ ม.1 - ม.3 หรือเทียบเท่า ซึ่งความคาดหวังดังกล่าว เป็นความคาดหวังในประเด็นของบทบาททางการสื่อสารของอิหม่าม ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจในตัวบุคคล ที่ต้องการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมของมัสยิดหรือชุมชน อาจจะเป็นเพราะชาวชุมชนที่มีการศึกษาสูงจะมีทัศนคติที่กว้างไกล มีความคิดวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ในสภาพแวดล้อมรอบตัว ซึ่งจะให้ความสนใจต่อประเด็นข่าวสารเกี่ยวกับมัสยิดและชุมชน ที่เป็นสังคมแวดล้อมของตนมากกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาค่ำ ส่งผลให้ความคาดหวังในการได้รับข่าวสารในประเด็นดังกล่าว มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ส่วนความคาดหวังในการได้รับข่าวสารผ่านตัวอิหม่ามเองนั้น เป็นการสื่อสารที่มีกระบวนการซับซ้อนน้อยที่สุด หรือเรียกว่าการสื่อสารแบบต่อหน้า (Face-to-face Communication) ซึ่งสามารถวัดผลของการสื่อสารได้ทันทีทันใดว่าประสบความสำเร็จหรือไม่ และการสื่อสารผ่านจดหมายข่าวหรือใบปลิว และป้ายประกาศที่เป็นการสื่อสารอีกรูปแบบหนึ่งที่ต้องอาศัยสื่อ (Media) เป็นตัวกลางในการส่งข่าวสารจากอิหม่าม ความแตกต่างในประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์กูน (Burgoon, 1974 อ้างถึงใน ประมะ สตะเวทิน, 2539) ที่ว่า "คนที่มีการศึกษาต่างกัน ย่อมมีความรู้สึกนึกคิด ความพึงพอใจ ค่านิยม และความต้องการที่แตกต่างกัน คนที่มีการศึกษาสูงหรือมีความรู้ดี จะได้เปรียบมากในการเป็นผู้รับสารที่ดี เพราะคนที่มีความรู้กว้างขวางในหลายเรื่อง มีความเข้าใจศัพท์มาก และมีความเข้าใจสารได้ดี" และแนวคิดของชรัมม์ (Schramm, 1974) ที่กล่าวว่า "คนที่มีการศึกษาสูง มักจะใช้สื่อประเภทสิ่งพิมพ์มากกว่าคนที่มีการศึกษาค่ำ" ดังนั้น คนที่มีการศึกษาสูงกว่า จึงมีความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านป้ายประกาศมากกว่าชาวชุมชนที่มีการศึกษาค่ำ เช่นเดียวกันกับการได้รับข่าวสารจากใบปลิว

ส่วนความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง คุณลักษณะของอิหม่าม ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่ามและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ผลการวิจัยพบว่าไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ซึ่งแม้ว่าเบอร์กูน (Burgoon, 1994) จะกล่าวสนับสนุนผลการวิจัยที่ว่า ด้วยลักษณะทางประชากรที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล จะส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ความเชื่อและพฤติกรรมที่แตกต่างกันก็ตาม แต่ในแง่ของความแตกต่างของความรู้และการศึกษา กับการสร้างแรงจูงใจให้บุคคลเกิดทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมนั้น เบอร์กูนได้กล่าวอย่างไม่สรุป

แน่ชัดลงไปว่า “เราไม่สามารถสรุปได้แน่ชัดว่า มีความสัมพันธ์กันระหว่างความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ กับความสามารถในการจับใจของบุคคล” นั้นหมายความว่า ความแตกต่างกันทางด้านความรู้ ความสามารถในการพินิจพิเคราะห์ หรือการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับการถูกจับใจ หรือความคาดหวังใดๆ หากบุคคลตกอยู่ในสภาพแวดล้อมเหมือนๆ กัน หรือคล้ายคลึงกัน ก็อาจส่งผลให้เกิดความคาดหวังในสถานการณ์ต่างๆ เหมือนกัน

4) อาชีพ

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่มีอาชีพต่างกัน มีความคาดหวังในบทบาทของอิหม่ามแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยเมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า

- กลุ่มที่มีอาชีพค้าขาย มีความคาดหวังในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม ในด้านความรู้ทางศาสนา ความคาดหวังในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านตัวอิหม่ามเองแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน
- กลุ่มอาชีพเกษตรกรรม มีความคาดหวังในความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม และการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน
- กลุ่มที่มีอาชีพรับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ มีความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านตัวอิหม่ามเอง ผ่านกรรมการมัสยิด ผ่านจดหมายข่าวหรือใบปลิว และผ่านการละหมาดในวันศุกร์แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน
- กลุ่มที่มีอาชีพลูกจ้างบริษัทเอกชน มีความคาดหวังในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม ในด้านปัญหาต่างๆ ของชุมชน และความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านเพื่อนบ้านหรือคนรู้จักแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน
- กลุ่มที่มีอาชีพพนักงานโรงงาน มีความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านจดหมายข่าวหรือใบปลิวแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

- กลุ่มแม่บ้าน มีความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านจดหมายข่าวหรือใบปลิวต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน
- กลุ่มที่ประกอบธุรกิจส่วนตัว มีความคาดหวังในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม ในด้านความรู้ทางศาสนาแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน
- กลุ่มที่เป็นนักเรียนนักศึกษา มีความคาดหวังในความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม ความคาดหวังในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม ในด้านความรู้ทางศาสนา และความรู้หรือข่าวสารทั่วไปต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

จากผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของ ยุกัล เบญจรงค์กิจ (2534) ที่กล่าวว่า “บุคคลที่อยู่ในแต่ละกลุ่มประชากรกัน ย่อมจะมีกิจกรรมและการดำเนินชีวิต ตลอดจนการมีเวลาว่างที่แตกต่างกัน ลักษณะทางประชากรศาสตร์ ได้ผลักดันให้คนที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกัน ต้องมีกิจวัตรในทำนองเดียวกัน และมีพฤติกรรมต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงหรือเหมือนกัน” ดังนั้น การมีอาชีพที่แตกต่างกัน จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวชุมชนมีกิจวัตรแตกต่างกัน เกษตรกรอาจมีความใกล้ชิดกับชุมชนมากกว่าลูกจ้างบริษัทเอกชน เนื่องจากเกษตรกรต้องประกอบอาชีพในชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชน ยังคงต้องพึ่งพาการจัดการพื้นที่เพื่อการเกษตร ระบบชลประทาน และการพัฒนาชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ ในขณะที่คนที่มีอาชีพลูกจ้างบริษัทเอกชน นักเรียนนักศึกษา ค้าขายและธุรกิจส่วนตัว อาจต้องเดินทางออกไปทำงานนอกชุมชน ลักษณะของงานที่ทำได้ก็อาจไม่เกี่ยวข้องกับปัจจัยพื้นฐานในชุมชน ความคาดหวังในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน จึงอาจแตกต่างกันไปตามความจำเป็นในการประกอบอาชีพ นอกจากนี้ การมีเวลาว่างที่แตกต่างกัน ก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อการรับรู้ และความคาดหวังในการพัฒนาชุมชน เกษตรกรอาจมีเวลาให้กับชุมชนมากกว่ากลุ่มอาชีพอื่น

ส่วนความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริงของอิหม่ามนั้น ผลการวิจัยพบว่าไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน อาจเป็นเพราะสภาพปัจจัยภายนอก สภาพสังคมที่เป็นแรงผลักดันให้ชาวชุมชนที่มีอาชีพต่างกัน เกิดความรู้สึก ความคิด และความต้องการไม่แตกต่างกัน ปัญหาของชุมชนที่ชาวชุมชนได้รับ อาจส่งผลให้เกิดความต้องการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเหมือนกัน จากการวิจัยพบว่า ปัญหาพื้นฐานของชุมชนที่ชาวชุมชนให้ความสำคัญมากที่สุดคือ ปัญหายาเสพติด ปัญหาด้านสาธารณสุข โภค การคมนาคมและปัญหาการศึกษา ซึ่งอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความคาดหวังในบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่ามไม่แตกต่างกัน

5) รายได้

ผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม และการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ความคาดหวังในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม ความคาดหวังในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านตัวอิหม่ามเอง ผ่านการกระจายเสียงจากมัสยิด ผ่านจดหมายข่าวหรือใบปลิวแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยกลุ่มที่มีรายได้ระหว่าง 20,001 - 30,000 บาท มีความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง สูงกว่ากลุ่มที่มีรายได้ระหว่าง 12,001 - 15,000 บาท กลุ่มที่มีรายได้ระหว่าง 8,001 - 12,000 บาท และ 20,001 - 30,000 บาท มีความคาดหวังในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านการกระจายเสียงจากมัสยิด สูงกว่ากลุ่มที่มีรายได้ระหว่าง 12,001 - 15,000 บาท กลุ่มที่มีรายได้ระหว่าง 15,001 - 20,001 บาท มีความคาดหวังในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านจดหมายข่าวหรือใบปลิวสูงกว่ากลุ่มที่ไม่มีรายได้ กลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท และกลุ่มที่มีรายได้ระหว่าง 5,001 - 8,000 บาท

จากผลการวิจัยสังเกตได้ว่า ความแตกต่างของความคาดหวังดังกล่าว อาจมีสาเหตุมาจากสภาพวิถีชีวิตที่บีบบังคับให้ต้องหารายได้เพื่อจุนเจือครอบครัว ความตึงเครียดทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน ซึ่งสภาพทางสังคมเช่นนี้จะเป็นตัวกำหนดความต้องการและความคาดหวังของบุคคลแตกต่างกันไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของแคทซ์ และคณะ (Katz et al., 1974) ที่กล่าวว่า "สังคมมีบทบาทต่อการกำหนดความต้องการของบุคคล ซึ่งได้รับแรงดัน ความตึงเครียด ความขัดแย้งทางสังคม ทำให้บุคคลต้องการผ่อนคลายแรงกดดันต่างๆ โดยการบริโภคสื่อ เพื่อให้ได้รับทราบข้อมูลต่างๆ ซึ่งนำไปสร้างความมั่นใจ ความมั่นคงและสถานภาพ"

6) ความเป็นคนพื้นเพเดิมในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนที่เป็นคนพื้นเพเดิมต่างกัน มีความคาดหวังในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม ในด้านกิจกรรมของอิหม่าม ความคาดหวังในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านตัวอิหม่ามเอง ผ่านเพื่อนบ้านหรือคนรู้จัก ผ่านป้ายประกาศ และการละหมาดในวันศุกร์แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยกลุ่มที่เป็นคนพื้นเพเดิมในชุมชน มีความคาดหวังสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เป็นคนพื้นเพเดิมในชุมชน ยกเว้นความคาดหวังในช่องทางการได้รับข่าวสาร โดยผ่านป้ายประกาศ ซึ่งกลุ่มที่ไม่ได้เป็นคนพื้นเพเดิม มีความคาดหวังในประเด็นดังกล่าวสูงกว่ากลุ่มที่เป็นคนพื้นเพเดิมในชุมชน

จากการอภิปรายผลการวิจัยในสมมติฐานข้อที่ 1 แม้ว่าชาวชุมชนจะมีการรับรู้ในบทบาทของอิหม่ามไม่แตกต่างกัน แต่มีความคาดหวังในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับ และช่องทางการได้

รับข่าวสารจากอิหามัมแตกต่างกัน ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากระดับความสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคลที่แตกต่างกันคือ ระหว่างอิหามัมกับชาวชุมชน ที่มีสถานภาพเป็นคนพื้นเพเดิมในชุมชนต่างกัน ทำให้ความคาดหวังในการได้รับข่าวสารจากอิหามัมแตกต่างกัน

จากผลการวิจัยที่พบว่า ชาวชุมชนที่มีสถานภาพเป็นพื้นเพเดิมในชุมชน มีความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมของอิหามัมสูงกว่า มีความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสารจากอิหามัม โดยผ่านตัวอิหามัมเอง และเพื่อนบ้านหรือคนรู้จักมากกว่า ซึ่งจะสังเกตว่าเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) คือระหว่างชาวชุมชนกับตัวอิหามัมเองโดยตรง และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นประเด็นของข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมของอิหามัมด้วย ในขณะที่คนที่ไม่เป็นคนพื้นเพเดิม มีความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมของอิหามัมน้อยกว่า แต่มีความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสาร ผ่านทางป้ายประกาศ และการโฆษณาในวันศุกร์มากกว่า ซึ่งเป็นการสื่อสารที่ไม่ต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์กับอิหามัมโดยตรง แต่เป็นการสื่อสารผ่านสื่อกลาง (Media) ซึ่งลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ความใกล้ชิดกันระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร. มีส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อความคาดหวังในการสื่อสารระหว่างบุคคล กล่าวคือ คนที่เป็นคนพื้นเพเดิม อาจมีความรู้สึกใกล้ชิด ผูกพันกับอิหามัมมากกว่า เนื่องจากโดยส่วนใหญ่ คนที่เป็นอิหามัมมักจะเป็นคนพื้นเพเดิมในชุมชนนั้นด้วย จึงคาดหวังที่จะรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับตัวอิหามัมมากกว่า และคาดหวังที่จะได้รับข่าวสารผ่านตัวอิหามัมเอง และเพื่อนบ้านหรือคนรู้จัก ที่มีสถานภาพเป็นคนพื้นเพเดิมในชุมชนเหมือนกัน ส่วนคนที่ไม่ได้เป็นคนพื้นเพเดิมอาจไม่สนใจในกิจกรรมของอิหามัมมากนัก และต้องการได้รับข่าวสารจากอิหามัมผ่านสื่ออื่นๆ มากกว่าการพบปะกัน หรือคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการเลือกสื่อสาร (Donaldson and Kurtz, 1997) ที่มีปัจจัยที่เด่นชัดมากคือ ลักษณะทางสังคมและจิตวิทยาของผู้รับสารและผู้ส่งสาร (Social and Psychological Attributes) ซึ่งในที่นี้ได้แก่ ความสัมพันธ์ (Relationship) ระหว่างคู่สื่อสาร

นอกจากนี้ โด널ด์สันและเคิร์ตซ์ (Donaldson and Kurts, 1997) ยังได้กล่าวถึงตัวอย่างบริบททางกายภาพและทางสังคม ที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารระหว่างบุคคล ได้แก่ บริบททางสังคม (Social Context) เช่น เหตุผลในการมีปฏิสัมพันธ์ (Reason for the Interaction) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับสารและผู้ส่งสาร (Role relationship between sender and receiver)

ส่วนความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง คุณลักษณะของอิหามัม ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหามัม และความบ่อยครั้งในการได้รับข่าวสารจากอิหามัมนั้น ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากปัจจัยอื่น ตามแนวคิดเกี่ยวกับความเหมือนและความแตกต่าง (Homophily and Heterophily) ดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว ในการอภิปรายผลการวิจัยตามสมมติฐานข้อที่ 1

7) สถานภาพทางสังคมในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนที่มีสถานภาพทางสังคมในชุมชนต่างกัน มีความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม และการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยกลุ่มที่มีสถานภาพทางสังคมในชุมชน มีความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวสูงกว่ากลุ่มที่ไม่มีสถานภาพทางสังคมในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์กูน (Burgoon, 1994) ที่กล่าวว่า “ภูมิหลังทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้รับสาร จะมีผลต่อปฏิกิริยาต่อผู้ส่งสารและตัวสาร” ซึ่งจากการอภิปรายผลการวิจัยในสมมติฐานข้อที่ 1 ที่พบว่า ชาวชุมชนที่มีสถานภาพทางสังคม มีการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนดต่างกัน ย่อมส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจในบทบาทของอิหม่ามที่ควรจะเป็น และมีการเปรียบเทียบกับบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริงในปัจจุบัน เมื่อมีการเปรียบเทียบจากการรับรู้ จึงนำไปสู่ความคาดหวังในบทบาทที่ควรจะเป็นที่แตกต่างกัน ส่วนความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม และการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ที่แตกต่างกัน อาจส่งผลให้เกิดความต้องการในสิ่งที่ตนขาดไป ในระดับที่แตกต่างกันไป ส่วนความคาดหวังในคุณลักษณะของอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม พบว่าไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

8) พฤติกรรมของของชาวชุมชน

● ความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารทั่วไป

ผลการวิจัยพบว่า ความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารทั่วไป มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม และได้รับข่าวสารจากอิหม่าม นั้นหมายความว่า ชาวชุมชนที่มีความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารทั่วไปในระดับสูง จะมีความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารทั่วไปในระดับปานกลางหรือต่ำ ก็มีความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวในระดับปานกลางหรือต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

จากการอภิปรายผลในสมมติฐานข้อที่ 1 ที่กล่าวถึงพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทั่วไปของชาวชุมชนที่แตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ในบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม ซึ่งส่งผลให้กรอบอ้างอิงและประสบการณ์ของบุคคลแตกต่างกันด้วย อันนำไปสู่การเกิดความคิด และมีความรู้สึกในทางบวกหรือลบ และความคาดหวังต่อบทบาทของอิหม่ามแตกต่างกันไปด้วย

ส่วนความคาดหวังในคุณลักษณะของอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารทั่วไป จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

- การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม ช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านเพื่อนบ้านหรือคนรู้จัก หมายความว่า ชาวชุมชนที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนในระดับสูง จะมีความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวสูง ในขณะเดียวกัน ชาวชุมชนที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนในระดับปานกลางหรือต่ำ ก็จะมี ความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวในระดับปานกลางหรือต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ซึ่งอาจเป็นเพราะพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ก่อให้เกิดการรับรู้ที่แตกต่างกันไป ซึ่งพัฒนาไปสู่ความต้องการ และความคาดหวังในบทบาทให้เป็นไปตามกรอบอ้างอิง และประสบการณ์ที่ตนเองได้รับจากสิ่งเร้าภายนอก ชาวชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนบ่อย มักมีโอกาสดำเนินปฏิสัมพันธ์กับอิหม่ามบ่อยมากกว่าชาวชุมชนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน กรอบอ้างอิงและประสบการณ์ของบุคคลจึงแตกต่างกัน การรับรู้ต่างกัน อันนำไปสู่ความต้องการและความคาดหวังที่แตกต่างกันไปด้วย

ส่วนความคาดหวังในคุณลักษณะของอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่ามในด้านอื่น ๆ และการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านช่องทางอื่น ๆ พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

- ความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิด

ผลการวิจัยพบว่า ความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิด มีความสัมพันธ์ทางบวก กับความคาดหวังในความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม และการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม ในด้านกิจกรรมของอิหม่าม กิจกรรมของมัสยิดหรือชุมชน ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน ช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านตัวอิหม่ามเอง ผ่านกรรมการมัสยิด และผ่านการกระจายเสียงจากมัสยิด นั้นหมายความว่า ชาวชุมชนที่มีความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิดในระดับสูง จะมีความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวในระดับสูง เช่นเดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิด ในระดับปานกลางหรือต่ำ ก็จะมี ความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวในระดับปานกลางหรือต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

ส่วนความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง คุณลักษณะของอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม ในด้านอื่นๆ และการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านช่องทางอื่นๆ พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มีสยิด จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

- การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง

ผลการวิจัยพบว่า การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง มีความสัมพันธ์ทางลบกับช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านตัวอิหม่ามเอง นั่นหมายความว่า ชาวชุมชนที่มีการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งในระดับสูง จะมีความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวในระดับต่ำ ตรงกันข้าม หากชาวชุมชนที่มีการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งในระดับต่ำ ก็จะมีมีความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวในระดับสูง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ส่วนความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง คุณลักษณะของอิหม่าม ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่ามและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับในด้านอื่นๆ และการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านช่องทางอื่นๆ พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

- ความตระหนักในปัญหาของชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ความตระหนักในปัญหาของชุมชน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความคาดหวังในเนื้อหาข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม ในด้านปัญหาของชุมชน และความคาดหวังในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านการกระจายเสียงจากมัสยิด ผ่านป้ายประกาศ ผ่านการละหมาดในวันศุกร์ และผ่านการประชุมสัปดาห์ หมายความว่า ชาวชุมชนที่มีความตระหนักในปัญหาของชุมชนในระดับสูง จะมีความคาดหวังบทบาทดังกล่าวสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความตระหนักในปัญหาของชุมชนในระดับปานกลางหรือต่ำ ก็จะมีมีความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวในระดับปานกลาง หรือต่ำด้วย

นอกจากนี้ยังพบอีกว่า ความตระหนักในปัญหาของชุมชน มีความสัมพันธ์ทางลบ กับความคาดหวังในเนื้อหาข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม ในด้านกิจกรรมของอิหม่าม และความคาดหวังในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านเพื่อนบ้านหรือคนรู้จัก และกรรมกรมัสยิด หมายความว่า ชาวชุมชนที่มีความตระหนักในปัญหาของชุมชนในระดับสูง จะมีความคาดหวังในเนื้อหาและช่องทางดังกล่าวต่ำ ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความตระหนักในปัญหาของชุมชนในระดับต่ำ ก็จะมีมีความคาดหวังในเนื้อหาและช่องทางดังกล่าวในระดับสูง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

ส่วนความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง คุณลักษณะของอิหาม่า ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหาม่าและการได้รับข่าวสารจากอิหาม่า เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหาม่าในด้านอื่น ๆ และการได้รับข่าวสารจากอิหาม่า โดยผ่านช่องทางอื่น ๆ พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับความตระหนักในปัญหาของชุมชน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

- ความเข้าใจในความหมายของการพัฒนาชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจในความหมายของการพัฒนาชุมชน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหาม่า ในด้านความรู้ทางศาสนา หมายความว่า ชาวชุมชนที่มีความเข้าใจในความหมายของการพัฒนาชุมชนในระดับสูง จะมีความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความเข้าใจในความหมายของการพัฒนาชุมชน ในระดับปานกลางหรือต่ำ ก็จะมี ความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวในระดับปานกลางหรือต่ำด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า ความเข้าใจในความหมายของการพัฒนาชุมชน มีความสัมพันธ์ทางลบกับความคาดหวังในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหาม่า โดยผ่านทางเพื่อนบ้านหรือคนรู้จัก และผ่านจดหมายข่าวหรือใบปลิว หมายความว่า ชาวชุมชนที่มีความเข้าใจในความหมายของการพัฒนาชุมชนในระดับสูง จะมีความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวต่ำ ตรงกันข้าม หากชาวชุมชนที่มีความเข้าใจในความหมายของการพัฒนาชุมชน ในระดับต่ำ ก็จะมี ความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวในระดับสูง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ส่วนความคาดหวังในคุณลักษณะของอิหาม่า ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหาม่าและการได้รับข่าวสารจากอิหาม่า เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหาม่า ในด้านอื่น ๆ และการได้รับข่าวสารจากอิหาม่า โดยผ่านช่องทางอื่น ๆ พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับความเข้าใจในความหมายของการพัฒนาชุมชน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แตกต่างกันของชาวชุมชนดังกล่าว หากพิจารณาจากแนวคิดของอรรถกร ปิณฑน์โอวาท (2537) ที่กล่าวถึงทฤษฎีบุคลิกภาพ (Personality Theory) ว่า “การพัฒนาการอ้างอิงของคนเรา ส่วนหนึ่งมาจากโครงสร้างบุคลิกภาพ กล่าวคือ เป็นกลุ่มความเชื่อและความพึงพอใจซึ่งมีประจำตัวทุกคน และจะส่งผลให้แต่ละคนมีพฤติกรรมแตกต่างกันไปตามสถานการณ์หนึ่งๆ” อาจกล่าวได้ว่า บุคคลมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันออกไป ด้วยพฤติกรรมที่ต่างกันนี้ จะส่งผลให้แต่ละคนมีความสนใจ การรับรู้ ความเชื่อ ทศนคติและพฤติกรรมที่แตกต่างกันไปตามบุคลิกภาพนั้นๆ ด้วย ซึ่งผลการวิจัยที่พบว่า ชาวชุมชนที่มีพฤติกรรมต่างกัน มีความคาดหวังในบทบาทของอิหาม่าแตกต่างกัน จึงสอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว และสอดคล้องกับผลการวิจัยในสมมติฐานข้อที่ 1 เนื่องจากความคาดหวัง เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาที่ได้รับอิทธิพลจากการรับรู้ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล ดังที่ได้อภิปรายผลไว้ในสมมติฐานข้อที่ 1

สมมติฐานข้อที่ 3

ชาวชุมชนมุสลิมที่มีลักษณะทางประชากรต่างกัน มีความพึงพอใจในบทบาทของอิหม่ามแตกต่างกัน

จากการทดสอบความแตกต่าง ของความพึงพอใจบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม ซึ่งได้แก่ ความพึงพอใจในบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง คุณลักษณะที่อิหม่ามมีหรือเป็นอยู่จริง การพบปะกับอิหม่าม การได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ผลปรากฏตามสมมติฐานดังนี้

1) เพศ

ผลการวิจัยพบว่า ชายกับหญิง มีความพึงพอใจในบทบาทที่ปฏิบัติจริง การได้รับข่าวสารจากอิหม่าม และเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่ามแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยเพศชายมีความพึงพอใจในบทบาทดังกล่าวสูงกว่าเพศหญิง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบรูคส์ (Brooks, 1971 อ้างถึงในประมะ สดะเวทิน, 2539) ที่กล่าวว่า "ผู้หญิงกับผู้ชาย มีความแตกต่างกันอย่างมากในเรื่องความคิด ค่านิยม และทัศนคติ ทั้งนี้เพราะสังคมและวัฒนธรรมกำหนดบทบาทและกิจกรรมของคนสองเพศไว้ต่างกัน ผู้หญิงมักจะเป็นคนที่มีจิตใจอ่อนไหว หรือเจ้าอารมณ์ (emotional) โอนอ่อนผ่อนตาม (submissive) เป็นแม่บ้านแม่เรือน และลักษณะด้านอื่น ๆ ได้แก่ ผู้ชายใช้เหตุผลมากกว่า จดจำข่าวได้มากกว่าผู้หญิง แต่ผู้หญิงเป็นเพศที่ยังจิตใจของคนได้ดีกว่าผู้ชาย"

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยในรายละเอียดพบว่า เพศชายมีความพึงพอใจในบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง การพบปะกับอิหม่าม และการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามสูงกว่าเพศหญิง ซึ่งอาจเป็นเพราะเพศชายมีการรับรู้ในบทบาทดังกล่าวมากกว่าเพศหญิง (จากการอภิปรายในสมมติฐานข้อที่ 1) ส่งผลให้เกิดความพึงพอใจในบทบาทดังกล่าวมากกว่า ซึ่งสามารถอธิบายได้จากแนวคิดของซิมบาร์โด และคณะ (Zimbardo et al., 1997 อ้างถึงใน โสภิตสุดา มงคลเกษม, 2539) ที่ได้กล่าวว่า "การเปลี่ยนแปลงทัศนคติขึ้นอยู่กับความรู้ ถ้ามีความรู้ ความเข้าใจ ทัศนคติก็จะมีการเปลี่ยนแปลง" และแนวคิดของยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ (2533) ที่กล่าวถึงขั้นตอนการสร้างทัศนคติที่มีองค์ประกอบ 3 ด้านคือ "ขั้นแรกเป็นขั้นของการเกิดความรู้ จากการรับรู้ เรียนรู้ และจัดระเบียบข้อมูล แล้วต่อมาก็จะเกิดความรู้สึกร่วมด้วยกับความรู้ นั้น ซึ่งอาจจำแนกง่าย ๆ เป็น 2 ทิศทางคือ ทางบวก (ชอบ พอใจ ประทับใจ) หรือทางลบ (รังเกียจ ไม่พอใจ ไม่ประทับใจ) แล้วผลักดันให้เกิดการแสดงพฤติกรรมในลำดับท้าย"

ส่วนความพึงพอใจในคุณลักษณะที่อิหม่ามมีหรือเป็นอยู่จริง การพบปะกับอิหม่าม และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม พบว่าไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

2) อายุ

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่มีอายุต่างกัน มีความพึงพอใจในบทบาทที่อิหาม่าได้ปฏิบัติจริง และการพบปะกับอิหาม่าแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 51 - 60 ปี มีความพึงพอใจบทบาทที่อิหาม่าได้ปฏิบัติจริง สูงกว่ากลุ่มที่มีอายุระหว่าง 15 - 20 ปี กลุ่มที่มีอายุมากกว่า 61 ปีขึ้นไป 51 - 60 ปี และ 41 - 50 ปี มีความพึงพอใจในการพบปะกับอิหาม่า สูงกว่ากลุ่มที่มีอายุระหว่าง 15 - 20 ปี กลุ่มที่มีอายุระหว่าง 51 - 60 ปี มีความพึงพอใจในการพบปะกับอิหาม่า สูงกว่ากลุ่มที่มีอายุระหว่าง 31 - 40 ปี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเกี่ยวกับการจูงใจของเจนิสและไรฟ์ (Janis and Rife, 1959 อ้างถึงใน Burgoon, 1994) ที่ว่า "อายุเพิ่มขึ้น จะส่งผลต่อความไวต่อความรู้สึกของบุคคลในการถูกจูงใจมากขึ้นด้วย และแนวคิดของนักทฤษฎีเกี่ยวกับวัยของบุคคลที่สังเกตว่า ความเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้น เมื่อบุคคลมีวัยที่เพิ่มมากขึ้น ไม่เพียงเฉพาะแต่อายุที่มากขึ้นเท่านั้น" จึงเป็นการยืนยันได้ถึงผลการวิจัยที่ว่า ชาวชุมชนที่มีวัยต่างกัน จะมีความพึงพอใจบทบาทที่อิหาม่าได้ปฏิบัติจริงต่างกัน ส่วนผลความแตกต่างของความพึงพอใจในการพบปะกับอิหาม่านั้น อาจเป็นเพราะกลุ่มเยาวชนมักไม่มีโอกาสที่จะได้พบปะกับอิหาม่ามากนัก เมื่อเทียบกับชาวชุมชนที่เป็นผู้ใหญ่ จึงส่งผลให้มีความพึงพอใจในการพบปะกับอิหาม่าน้อยกว่า

ส่วนความพึงพอใจคุณลักษณะของอิหาม่า การได้รับข่าวสารจากอิหาม่า เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหาม่าพบว่าไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ซึ่งอาจเป็นเพราะชาวชุมชนมีการรับรู้ในบทบาทดังกล่าวไม่แตกต่างกัน ส่งผลให้เกิดความพึงพอใจไม่แตกต่างกันด้วย

3) ระดับการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความพึงพอใจบทบาทที่อิหาม่าได้ปฏิบัติจริงต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน และสอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์กู้น (Burgoon, 1994) ที่พบว่า "คนที่มีการศึกษาต่างกัน ย่อมมีความรู้สึกนึกคิด ความพึงพอใจ ค่านิยม และความต้องการที่แตกต่างกัน" ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ชาวชุมชนมีการรับรู้ในบทบาทที่อิหาม่าได้ปฏิบัติจริง ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.36$) แล้วพัฒนาไปสู่ขั้นตอนต่อมา คือเกิดความรู้สึกร่วมกับความรู้ัน ซึ่งอาจเป็นไปได้ใน 2 ทิศทางคือ ทางบวก (พอใจ ชอบ) หรือทางลบ (ไม่พอใจ เกลียด) ซึ่งสอดคล้องกับโรเจอร์ส (Rogers, 1978) ที่กล่าวว่า "ทัศนคติเป็นมิตของการประเมินเพื่อแสดงว่าชอบหรือพอใจหรือไม่ ซึ่งถือเป็นการสื่อสารภายในบุคคลที่เป็นผลมาจากการรับสาร" เมื่อการศึกษาของชาวชุมชนแตกต่างกัน ย่อมส่งผลให้เกิดกระบวนการรับรู้ ความคิดที่ต่างกันไป โดยมีพื้นฐานจากประสบการณ์เดิมเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล

ส่วนความพึงพอใจคุณลักษณะของอิหม่าม การพบปะกับอิหม่าม การได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของสารและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม พบว่าไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

4) อาชีพ

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่มีอาชีพต่างกัน มีความพึงพอใจบทบาทของอิหม่ามแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยเมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า

- กลุ่มที่มีอาชีพเกษตรกรรม มีความพึงพอใจบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง คุณลักษณะที่อิหม่ามมีหรือเป็น การพบปะกับอิหม่าม การได้รับข่าวสารจากอิหม่าม และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน
- กลุ่มที่มีอาชีพลูกจ้างบริษัทเอกชน มีความพึงพอใจเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่ามแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน
- กลุ่มที่มีอาชีพพนักงานโรงงาน มีความพึงพอใจบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง การพบปะกับอิหม่าม การได้รับข่าวสารจากอิหม่าม และเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่ามต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน
- กลุ่มที่เป็นนักเรียนนักศึกษา มีความพึงพอใจบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง การพบปะกับอิหม่าม และเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่ามต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

จากผลการวิจัยพบว่า อาชีพมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดสภาพแวดล้อมของบุคคลที่แตกต่างกัน ซึ่งสภาพแวดล้อมดังกล่าวจะส่งผลต่อการสร้างการรับรู้ ความต้องการและความคาดหวัง และความพึงพอใจในสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะในด้านบทบาทของอิหม่าม ซึ่งพัชนี เที่ยจรรยาและคณะ (2534) ได้กล่าวว่า การที่บุคคลมีความต้องการที่จะเลือกรับสื่อหรือข่าวสารนั้น เป็นเพราะมีสาเหตุมาจากความคาดหวังเพื่อแสวงหาความพึงพอใจ โดยได้รับอิทธิพลมาจากสภาพแวดล้อมในสังคมที่สร้างความต้องการดังกล่าวนี้ให้แก่บุคคล นอกจากนี้ ในทัศนะของสมยศ นาวิการ (2527 อ้างถึงในบุตริินทร์ หนูนภักดี, 2534) ได้กล่าวถึงความพึงพอใจในการติดต่อสื่อสาร ขึ้นอยู่กับสิ่งที่บุคคลได้มา เปรียบเทียบกับสิ่งที่บุคคลต้องการ ถ้าหากว่าการติดต่อสื่อสารเป็นไปตามความต้องการ ความพึงพอใจจะเกิดขึ้น" ซึ่งผลการวิจัยสืบเนื่องมาจากการอภิปรายในสมมติฐานข้อที่ 2

5) รายได้

ผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความพึงพอใจบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง คุณลักษณะที่อิหม่ามมีหรือเป็นอยู่จริง การพบปะกับอิหม่าม การได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไม่ไปตามสมมติฐาน และขัดแย้งกับแนวคิดของปรมะ สตะเวทิน (2539) ที่กล่าวว่า "รายได้ของคนย่อมเป็นเครื่องกำหนดความต้องการ ตลอดจนความคิดเห็นของคนเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ และพฤติกรรมของคน"

เมื่อพิจารณาแนวคิดของเบอร์กูน และคณะ (Burgoon et al., 1994) ที่ได้กล่าวถึงความแตกต่างกัน (Heterophily) ของคนที่มีความเชื่อต่างกันกับคนที่มีความเชื่อเหมือนกัน ที่มีผลต่อการมีวัฒนธรรม ประสพการณ์ ทัศนคติ ค่านิยมและเป้าหมายในชีวิตต่างกัน ซึ่งไม่สนับสนุนผลการวิจัยครั้งนี้ อาจมีสาเหตุมาจากในความแตกต่างของลักษณะทางประชากรในตัวแปรรายได้นั้น ไม่สามารถกำหนดความแตกต่างทางความคิด และความพึงพอใจของชาวชุมชนได้ในทุกกรณี เนื่องจากชุมชนที่ศึกษาเป็นชุมชนมุสลิม ที่มีความผูกพันกับความเชื่อ ค่านิยมทางศาสนาอิสลามอย่างแน่นแฟ้น เพราะศาสนาอิสลามไม่ใช่เป็นเพียงแค่หลักยึดเหนี่ยวจิตใจเท่านั้น แต่เป็นทั้งธรรมนูญแห่งชีวิต (Code of life) ที่เน้นในด้านหลักการ การประพฤติ ปฏิบัติตนและการปฏิเสธ โดยเฉพาะวัฒนธรรมของศาสนา ปรากฏในแนวทางปฏิบัติในชีวิตประจำวันของมุสลิม (สุรพงษ์ โสภนะเสถียร, 2531) ซึ่งลักษณะที่ถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมอิสลาม และความเหนียวแน่นของชุมชนมุสลิมนี้ อาจส่งผลให้ความรู้สึกนึกคิดของคนไม่แตกต่างกัน

6) ความเป็นคนพื้นเพเดิมในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนที่เป็นคนพื้นเพเดิมต่างกัน มีความพึงพอใจบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง คุณลักษณะที่อิหม่ามมีหรือเป็นอยู่จริง การพบปะกับอิหม่าม การได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไม่ไปตามสมมติฐานและไม่สอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์กูน และคณะ (Burgoon et al., 1994) ที่ว่า "สถานภาพทางสังคมของผู้รับสาร มีอิทธิพลอย่างสำคัญ ต่อปฏิกริยาของผู้รับสารมีต่อผู้ส่งสารและสาร สถานะทางสังคม ทำให้คนมีวัฒนธรรมต่างกัน ประสพการณ์ ทัศนคติ ค่านิยมและเป้าหมายต่างกัน" ซึ่งจะเห็นว่า ผลการวิจัยในข้อนี้ มีความสัมพันธ์สืบเนื่องมาจากการอภิปรายผลในข้อที่ 1 เนื่องจากกลุ่มที่เป็นคนพื้นเพเดิมต่างกัน มีการรับรู้ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการสร้างทัศนคติ (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์, 2531) ที่กล่าวถึงองค์ประกอบในการสร้างความพึงพอใจ ที่มีขั้นตอนจากการรับรู้สิ่งต่างๆ และจัดประเภท รวบรวมไว้ ซึ่งอยู่ในกระบวนการรับรู้ ขั้นที่สองคือการพัฒนาความรู้ขึ้นมาเป็นความรู้สึกร่วมกับการรับรู้ นั้น ได้แก่

ความพอใจ ชอบ หรือไม่พอใจ ไม่ชอบ แล้วผลักดันให้เกิดการแสดงพฤติกรรมในขั้นสุดท้าย” หาก
 ชาวชุมชนที่มีสถานภาพเป็นคนพื้นเพเดิมต่างกัน มีการรับรู้ในบทบาทของอิหาม่าไม่แตกต่างกัน
 ก็อาจทำให้มีความรู้สึกและความพึงพอใจต่อบทบาทดังกล่าว ไม่แตกต่างกันด้วย

7) สถานภาพทางสังคมในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนที่มีสถานภาพทางสังคมในชุมชนต่างกัน มีความพึงพอใจ
 บทบาทที่อิหาม่าได้ปฏิบัติจริง การพบปะกับอิหาม่า การได้รับข่าวสารจากอิหาม่า และเนื้อหา
 ของข่าวสารที่ได้รับจากอิหาม่าแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยกลุ่มที่มีสถานภาพทาง
 สังคมในชุมชน มีความพึงพอใจบทบาทดังกล่าวสูงกว่ากลุ่มที่ไม่มีสถานภาพทางสังคม ซึ่งสอดคล้อง
 กับแนวคิดของเบอร์กูนและคณะ (Burgoon et al., 1994) ที่กล่าวว่า “สถานภาพทางสังคม
 ของผู้รับสาร มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อปฏิกิริยาของผู้รับสาร สถานภาพทางสังคมทำให้คนมี
 วัฒนธรรม ประสพการณ์ ทัศนคติ ค่าิยมและเป้าหมายต่างกัน”

จากผลการวิจัย เมื่อพิจารณาในรายละเอียดสังเกตได้ว่า ชาวชุมชนที่มีสถานภาพทาง
 สังคม เป็นกลุ่มที่มีลักษณะเปิดต่อสังคมภายนอก มีโอกาสในการมีปฏิสัมพันธ์กับอิหาม่า และ
 สนใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน จากการทำมีการรวมกลุ่มสังคม แลก
 เปลี่ยนทักษะ การปรึกษาหารือหรือมีส่วนในกิจกรรมต่าง ๆ มากน้อยต่างกัน ส่งผลให้เกิดการรับรู้
 ในบทบาทของอิหาม่าแตกต่างกัน เมื่อการรับรู้ต่างกัน จึงมีอิทธิพลต่อการสร้างความพึงพอใจของ
 แต่ละบุคคลแตกต่างกันด้วย ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของโรเบิร์ตและโอริลลี (Robert and O'Reilly,
 1974 อ้างถึงในบุศรินทร์ หนูนุกกติ, 2534) ที่ว่า “ความพึงพอใจในการติดต่อสื่อสารโดยทั่วไป
 เกี่ยวข้องกับปริมาณของการติดต่อสื่อสาร และความเพียงพอของข่าวสาร” และแนวคิดเกี่ยวกับ
 การสร้างทัศนคติของยงบุทช วงศ์ภิรมย์ศานต์ ที่ได้กล่าวมาแล้วในการอภิปรายผลในสมมติฐาน
 ข้อที่ 1 แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ความพึงพอใจของชาวชุมชนในช่องทางที่ได้รับข่าวสารจาก
 อิหาม่าไม่แตกต่างกัน อาจมีสาเหตุมาจากการสื่อสารในชุมชน เป็นการสื่อสารที่มีกระบวนการไม่
 ซับซ้อน สามารถเป็นได้ทั้งการสื่อสารระหว่างบุคคล หรือการติดต่อกับอิหาม่าโดยตรง และการ
 สื่อสารผ่านสื่อเฉพาะกิจ ที่มีความเหมาะสมกับสภาพชุมชน โอกาสที่ชาวชุมชนจะได้รับข่าวสาร
 ผ่านสื่อต่างๆ หรือวิธีการต่างๆ อาจไม่แตกต่างกันมากนัก จึงส่งผลให้ความพึงพอใจต่อประเด็น
 ดังกล่าวไม่แตกต่างกัน

8) พฤติกรรมของชาวชุมชน

• ความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารทั่วไป

ผลการวิจัยพบว่า ความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารทั่วไป มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจต่อบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง คุณลักษณะที่อิหม่ามมีหรือเป็นอยู่จริง การพบปะกับอิหม่าม การได้รับข่าวสารจากอิหม่าม และเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม นั้นหมายความว่า ชาวชุมชนที่มีความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารทั่วไปในระดับสูง จะมีความพึงพอใจบทบาทดังกล่าวสูง ในขณะเดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารทั่วไปในระดับปานกลางหรือต่ำ ก็จะมีค่าความพึงพอใจบทบาทดังกล่าวในระดับปานกลางหรือต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ส่วนความพึงพอใจในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารทั่วไป จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

ในประเด็นที่เกี่ยวกับความพึงพอใจในการสื่อสาร ระหว่างอิหม่ามกับชาวชุมชนนั้น เกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจในการติดต่อสื่อสารของอีแวน (Evan, 1962) ที่ได้อธิบายว่า "ความพึงพอใจในการติดต่อสื่อสาร คือความพึงพอใจในข่าวสารที่ได้รับ (Information Satisfaction) เพราะข่าวสารต่างๆ ที่ได้รับนั้น ผู้รับสารสามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจ และการปฏิบัติงานต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้" นอกจากนี้ จากผลการวิจัยดังกล่าว มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยในสมมติฐานข้อที่ 1 และ 2 ที่สรุปได้ว่า พฤติกรรมในการเปิดรับข่าวสารของชาวชุมชนที่แตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ และความคาดหวังในบทบาทต่างๆ ของอิหม่าม และพฤติกรรมการสื่อสารในชุมชนของอิหม่าม ซึ่งสมยศ นาวิกาน (2527 อ้างถึงในบุศรินทร์ หนูนุกกิตติ, 2534) ได้กล่าวว่า "ความพึงพอใจในการติดต่อสื่อสาร ขึ้นอยู่กับสิ่งที่บุคคลได้มา เปรียบเทียบกับสิ่งที่บุคคลต้องการ ถ้าหากว่าการติดต่อสื่อสารเป็นไปตามความต้องการ ความพึงพอใจในการติดต่อสื่อสารจะเกิดขึ้น"

• การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจในคุณลักษณะที่อิหม่ามมีหรือเป็นอยู่จริง การพบปะกับอิหม่าม การได้รับข่าวสารจากอิหม่าม และเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม หมายความว่า ชาวชุมชนที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนในระดับสูง จะมีความพึงพอใจต่อบทบาทดังกล่าวสูง ในขณะเดียวกัน ชาวชุมชนที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนในระดับปานกลางหรือต่ำ ก็จะมีค่าความพึงพอใจบทบาทดังกล่าวในระดับปานกลางหรือต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ส่วนความพึงพอใจบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง และ

ช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

จากการอภิปรายผลในสมมติฐานข้อที่ 1 และ 2 ที่ได้แสดงให้เห็นถึงบุคลิกภาพของชาวชุมชน ที่มีพฤติกรรมในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนบ่อยครั้งต่างกัน ซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพในการรับรู้ข่าวสาร และนำไปสู่การเกิดความคาดหวัง และการมีอารมณ์ร่วมจากสิ่งที่ตนรับรู้ ตามแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างทัศนคติ ซึ่งผลการวิจัยในสมมติฐานข้อนี้ ได้แสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมของชาวชุมชน ที่เกี่ยวกับระดับของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนนั้น มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในบทบาทของอิหม่าม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจที่ว่า ความพึงพอใจ เป็นสภาพการณ์ที่ผลปรากฏจริง ได้เป็นไปตามที่บุคคลได้คาดหวังไว้ และเป็นระดับของความสำเร็จที่เป็นไปตามความต้องการ (Oskamp, 1984)

- ความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิด

ผลการวิจัยพบว่า ความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิด มีความสัมพันธ์ทางบวกกับบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง การพบปะกับอิหม่าม การได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม นั้นหมายความว่า ชาวชุมชนที่มีความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิดในระดับสูง จะมีความพึงพอใจบทบาทดังกล่าวในระดับสูง เช่นเดียวกับชาวชุมชนที่มีความบ่อยครั้ง ในการไปละหมาดที่มัสยิดในระดับปานกลางหรือต่ำ ก็จะมี ความพึงพอใจบทบาทดังกล่าวในระดับปานกลางหรือต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ส่วนความพึงพอใจคุณลักษณะของอิหม่าม พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิด จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

- การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง

ผลการวิจัยพบว่า การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง กับความพึงพอใจบทบาทของอิหม่าม ไม่มีความสัมพันธ์กัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

- ความตระหนักในปัญหาของชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ความตระหนักในปัญหาของชุมชน มีความสัมพันธ์ทางลบกับความพึงพอใจบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง การได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม หมายความว่า ชาวชุมชนที่มีความตระหนักในปัญหาของชุมชนในระดับสูง จะมีความพึงพอใจบทบาทดังกล่าวต่ำ ตรงกันข้าม หากชาวชุมชนที่มีความ

ตระหนักในปัญหาของชุมชนในระดับต่ำ ก็จะมีคามพึงพอใจบทบาทดังกล่าวในระดับสูง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ส่วนคามพึงพอใจในคุณลักษณะที่อิหามมีหรือเป็นอยู่จริง และการพบปะกับอิหาม พบว่าไม่มีคามสัมพันธ์กับคามตระหนักในปัญหาของชุมชน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

● ความเข้าใจในคามหมายของการพัฒนาชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจในคามหมายของการพัฒนาชุมชน มีคามสัมพันธ์ทางบวกกับคามพึงพอใจบทบาทที่อิหามได้ปฏิบัติจริง คุณลักษณะที่อิหามมีหรือเป็นอยู่จริง และการได้รับข่าวสารจากอิหาม หมายคามว่า ชาวชุมชนที่มีคามเข้าใจในคามหมายของการพัฒนาชุมชนในระดับสูง จะมีความพึงพอใจบทบาทดังกล่าวสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีคามเข้าใจในคามหมายของการพัฒนาชุมชนในระดับปานกลางหรือต่ำ ก็จะมีคามพึงพอใจบทบาทดังกล่าวในระดับปานกลางหรือต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ส่วนคามพึงพอใจในการพบปะกับอิหาม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับและช่องทางในการได้รับข่าวสารจากอิหาม พบว่าไม่มีคามสัมพันธ์กับคามเข้าใจในคามหมายของการพัฒนาชุมชน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของชาวชุมชนดังกล่าวสรุปได้ว่า ชาวชุมชนที่มีบุคลิกภาพแตกต่างกัน มีคามพึงพอใจต่อบทบาทของอิหามแตกต่างกัน ยกเว้นพฤติกรรมเกี่ยวกับระดับการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ซึ่งจากแนวคิดของขวัญเรือน กิตติวัฒน์ (2531 อ้างถึงในรัตนา เกษนาชัชกุล, 2539) ที่ได้กล่าวถึงปัจจัยด้านบุคลิกภาพ และจิตวิทยาส่วนบุคคล มีแนวคิดว่า “คนเราแต่ละคนมีความแตกต่างกันเฉพาะตัวบุคคลอย่างมาก ในด้านโครงสร้างทางจิตวิทยา และบุคลิกภาพส่วนบุคคล ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน การดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมทางสังคมไม่เหมือนกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อระดับสติปัญญา ความคิด และคามพึงพอใจ” ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการวิจัย ยกเว้นกลุ่มที่มีระดับการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งต่างกัน ที่มีความพึงพอใจต่อบทบาทของอิหามไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมมติฐานข้อที่ 4

ชาวชุมชนมุสลิมที่มีลักษณะทางประชากรต่างกัน มีการยอมรับในความ เป็นผู้นำของอิหม่ามแตกต่างกัน

1) เพศ

ผลการวิจัยพบว่า เพศชายกับเพศหญิง มีการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยเพศชายมีการยอมรับสูงกว่าเพศหญิง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ แม็คอีวอย และคณะ (McEvoy et al., 1987) ที่กล่าวว่า “ตัวแปรทางประชากร ได้แก่ อายุ เพศ ประสบการณ์ในการทำงาน และการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการยอมรับ” โดยความแตกต่างของการยอมรับดังกล่าว อาจมีสาเหตุมาจากสถานภาพทางสังคมของอิหม่ามที่อยู่ในฐานะผู้นำ ซึ่งจากอบ (Jacob อ้างถึงใน พูนทรัพย์ สิทธิพรหม, 2533) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ไว้ว่า “องค์กรทางสังคม ประกอบด้วยเครือข่าย (Network of Role) ซึ่งบังคับและ ให้นำแนวทางแห่งการกระทำ การที่แต่ละบุคคลในสังคมเข้าไปรับตำแหน่ง มีหน้าที่หนึ่งใน สถานภาพหนึ่งนั้น หมายถึง การยอมรับรูปแบบพฤติกรรมที่กำหนดมาแล้วจากตำแหน่ง หน้าที่ และสถานภาพนั้น ๆ” ซึ่งการกำหนดสถานภาพจากสังคมดังกล่าว บุคคลที่มีสถานภาพนั้นจะต้อง แสดงบทบาทที่สอดคล้องกับหน้าที่ตามสถานภาพนั้น ๆ และสอดคล้องกับความคาดหวังของ สังคม จึงจะเกิดความสมดุล (Role consensus) และนำไปสู่การยอมรับในที่สุด จากผลการวิจัย ชาวชุมชนมีการยอมรับในบทบาทความเป็นผู้นำของอิหม่ามอยู่ในระดับสูงนั้น หมายความว่า อิหม่ามได้แสดงบทบาทที่สอดคล้องกับหน้าที่ และความต้องการของชาวชุมชนมุสลิมนั่นเอง

2) อายุ

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่มีอายุต่างกัน มีการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน และสอดคล้องกับงานวิจัยเกี่ยวกับการจูงใจของกลุ่มที่มีอายุต่างกัน ของเจนิส และไรฟ์ (Janis and Rife, 1959 อ้างถึงใน Burgoon, 1994) ที่กล่าวว่า “เมื่อคนมีอายุ เพิ่มมากขึ้น ก็ทำให้คนมีความสามารถในการจูงใจมากขึ้น” ส่งผลให้เกิดการยอมรับในตัว อิหม่ามมากขึ้น และงานวิจัยพบว่า บุคลิกภาพของบุคคล เช่น การเป็นคนเปิดเผย ไม่เก็บตัว จะ เด่นชัดขึ้น เมื่อคนมีวุฒิภาวะตั้งแต่ 30 - 80 ปี (Costa และคณะ, 1986 อ้างถึงใน Burgoon, 1994) ด้วยบุคลิกลักษณะที่แตกต่างกันตามวัยเหล่านี้ ก็สามารถส่งผลให้เกิดความพึงพอใจ และการยอมรับในบทบาทของอิหม่ามที่แตกต่างกันได้

3) ระดับการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยกลุ่มที่มีการศึกษาค่ำกว่า ป.4 และ ป.4 - ป.6 หรือเทียบเท่า มีการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่าม สูงกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาระดับสูงกว่า ม.6 - ปริญญาตรี ซึ่งอาจเป็นเพราะบุคคลที่มีการศึกษาน้อย มักเป็นบุคคลที่ไม่กล้าวิเคราะห้ วิพากษ์วิจารณ์สถานการณ์แวดล้อมรอบตัว จึงมักถูกงูใจได้ง่าย ในขณะที่คนที่มีการศึกษาสูง มักจะชอบตั้งคำถามกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และมีความสามารถในการพินิจวิเคราะห์จากประสบการณ์และความรู้ของตนได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์กูน (Burgoon, 1994) ที่กล่าวว่า "คนที่มีการศึกษาคดี จะเป็นคนที่รับสารได้ดี เนื่องจากมีความรู้ในประเด็นต่างๆ กว้างขวาง มีความเข้าใจศัพท์ดี และเข้าใจในเนื้อหาของสารได้ดี มีความสามารถในการพินิจวิเคราะห์สารที่ไม่มีเหตุผลสนับสนุนเพียงพอ" และสอดคล้องกับ เจอร์เวิร์ทซ์ (Gerwitz, 1954 อ้างถึงใน Burgoon, 1994) ได้กล่าวว่า "อายุมีความสำคัญต่อการให้ความสำคัญในข้อมูลข่าวสารในสังคม และสัมฤทธิ์ผลของการยอมรับจะมากขึ้นหรือน้อยลง ขึ้นอยู่กับวุฒิภาวะ"

4) อาชีพ

ผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนที่มีอาชีพต่างกัน มีการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยเมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า กลุ่มที่มีอาชีพเกษตรกรรม มีการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์กูน (Burgoon, 1974 อ้างถึงใน ประมะ สตะเวทิน, 2539) ที่กล่าวว่า "สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้ เชื้อชาติและชาติพันธุ์ ตลอดจนพื้นฐานทางครอบครัวของผู้รับสาร มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อปฏิกิริยาของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสารและสาร สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ ทำให้คนมีวัฒนธรรมต่างกัน มีประสบการณ์ต่างกัน มีความพึงพอใจ ค่านิยมและเป้าหมายที่ต่างกัน" ซึ่งความแตกต่างทางจิตวิทยาเหล่านี้ ย่อมมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจที่จะยอมรับความเป็นผู้นำของอิหม่ามของชาวชุมชนที่แตกต่างกันด้วย

5) รายได้

ผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนที่มีรายได้ต่างกัน มีการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน จากแนวคิดและการอภิปรายผลในสมมติฐานข้อที่ 1, 2 และ 3 ที่เป็นผลเชื่อมโยงมาจากการรับรู้ ความคาดหวัง และความพึงพอใจต่อบทบาทต่าง ๆ ของอิหม่าม ที่ส่งผลให้เกิดการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามแตกต่างกัน

6) ความเป็นคนพื้นเพเดิมในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนที่เป็นคนพื้นเพเดิมในชุมชนต่างกัน มีการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน และสอดคล้องกับการอภิปรายผลผลการวิจัยในสมมติฐานข้อที่ 1, 2 และ 3 ที่ไม่พบความแตกต่างกันในประเด็นการรับรู้ ความคาดหวัง และทัศนคติต่อบทบาทของอิหม่าม ระหว่างกลุ่มที่เป็นคนพื้นเพเดิมในชุมชนต่างกัน ซึ่งตัวแปรทั้ง 3 ประเด็นดังกล่าว เป็นผลที่สืบเนื่องกัน และมีอิทธิพลต่อการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่าม ตามแนวคิดเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร (Source Credibility) ที่กล่าวว่า "ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร ขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการคือ ความสามารถ ความเป็นผู้เชี่ยวชาญ (Competence of expertness) และความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) ซึ่งผู้รับสารต้องมองเห็น (perceive) ว่า มีอยู่ในตัวผู้ส่งสาร (อรรวรรณ ปิลันธน์โอวาท, 2537)

7) สถานภาพทางสังคมในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนที่มีสถานภาพทางสังคมในชุมชนต่างกัน มีการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน แสดงให้เห็นว่า สำหรับสังคมในชุมชนมุสลิมแล้ว การมีสถานภาพทางสังคมในชุมชนแตกต่างกัน มีอิทธิพลต่อการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่าม ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์โกล (Berlo, 1960 อ้างถึงในประมะ สตะเวทิน, 2539) ที่กล่าวว่า "สังคมแต่ละสังคมทั้งระดับเล็กและระดับใหญ่ ยังมีบรรทัดฐาน (norms) และวัฒนธรรม (culture) ที่คอยกำกับและควบคุมทัศนคติ และพฤติกรรมของคนด้วย สังคมและวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อความคิด และการกระทำของคนในทุกเรื่อง" และแนวคิดของเบอร์กูน (Burgoon, 1994) เกี่ยวกับปัจจัยด้านสถานภาพทางสังคม ที่ส่งผลกระทบต่อปฏิกริยาทางการสื่อสาร ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม และเป้าหมายของผู้รับสาร ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในการอภิปรายผลการวิจัย ในสมมติฐานข้อที่ 3

8) พฤติกรรมของชาวชุมชน

- ความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารทั่วไป

ผลการวิจัยพบว่า ความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารทั่วไปของชาวชุมชน กับการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามไม่มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

● การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่าม หมายความว่า ชาวชุมชนที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนในระดับสูง จะมีการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนในระดับปานกลางหรือต่ำ ก็จะมีการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามในระดับปานกลางหรือต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ซึ่งอาจเป็นเพราะการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน เป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการเป็นคนเปิดตัวเองต่อสังคม (Openness) และความกระตือรือร้นต่อสภาพสังคมแวดล้อมของชาวชุมชน (Active) ซึ่งอาจมีความเกี่ยวข้องกับตัวแปรเกี่ยวกับการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่าม ซึ่งในการศึกษาสมมติฐานข้อนี้ เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ตัวแปรคือการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน และการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่าม ซึ่งไม่สามารถระบุได้ว่าตัวแปรใดเป็นเหตุหรือตัวแปรต้น และตัวแปรใดเป็นผลหรือตัวแปรตาม แต่ก็สามารถสรุปได้ว่า ทั้งสองตัวแปรมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันกล่าวคือ การยอมรับของชาวชุมชน ในความเป็นผู้นำของอิหม่าม อาจมีผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน หรืออีกนัยหนึ่ง การเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชนในระดับที่ต่างกัน อาจมีผลต่อระดับของการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามในระดับที่ต่างกันได้

● ความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิด

ผลการวิจัยพบว่า ความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิด มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่าม นั่นหมายความว่า ชาวชุมชนที่มีความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิดในระดับสูง จะมีการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามในระดับสูง เช่นเดียวกับชาวชุมชน ที่มีความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิด ในระดับปานกลางหรือต่ำ ก็จะมีการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามในระดับปานกลางหรือต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

ความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิด เป็นพฤติกรรมหนึ่งที่บ่งชี้ให้เห็นถึงความยึดมั่นศรัทธาต่อศาสนา และความผูกพันกับมัสยิดที่เป็นทั้งศาสนสถาน และศูนย์กลางประชาคมในชุมชน อิหม่ามเป็นตำแหน่งทางศาสนาที่เกี่ยวข้องทั้งกับความเชื่อทางศาสนา และรูปแบบการปกครองมุสลิมในชุมชน ชาวชุมชนที่ไปละหมาดที่มัสยิดบ่อย จึงมีความเกี่ยวข้องกับตัวอิหม่าม และการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามด้วย ซึ่งจากผลการวิจัยดังกล่าว อาจมีสาเหตุมาจากความเชื่อทางศาสนา ข้อกำหนดตามหลักการศาสนาเกี่ยวกับการยอมรับในตัวผู้นำ และทัศนคติของบุคคลเกี่ยวกับตัวผู้นำดังที่ได้กล่าวมาแล้ว หรืออาจเกิดจากพฤติกรรมของชาวชุมชนที่มีความใกล้ชิดกับชุมชน และมัสยิดที่เป็นศูนย์กลางชุมชน จึงเป็นโอกาสให้ชาวชุมชนมีความใกล้ชิดกับ

อิหม่าม มีโอกาสได้ติดต่อ ปฏิสัมพันธ์กับอิหม่าม ซึ่งมีฐานะทั้งเป็นผู้นำชุมชนมุสลิม และเป็นผู้บริหารกิจการมัสยิดไปโดยปริยาย

- การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง

ผลการวิจัยพบว่า การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของชาวชุมชน กับการยอมรับในความ เป็นผู้นำของอิหม่ามไม่มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน จากผลการวิจัยดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมทางการเมืองของชาวชุมชน ไม่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับในความ เป็นผู้นำของอิหม่าม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ อิหม่ามเป็นตำแหน่งทางสังคมที่ไม่เกี่ยวข้องกับ กิจกรรมทางการเมือง

- ความตระหนักในปัญหาของชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ความตระหนักในปัญหาของชุมชน และการยอมรับในความ เป็นผู้นำ ของอิหม่าม ไม่มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน จากผลการวิจัยดังกล่าว เป็นที่น่า สงเกตว่าเหตุใดประเด็นที่เกี่ยวกับปัญหาของชุมชน ซึ่งเป็นสภาพที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาว ชุมชน และกิจกรรมการพัฒนาชุมชนโดยตรง จึงไม่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับในความ เป็นผู้นำของอิหม่าม หรืออาจมองในอีกมุมหนึ่งคือ ไม่ว่าชุมชนจะเกิดปัญหาใดๆ ก็ตาม ก็ไม่มีผลต่อ การยอมรับในตัวผู้นำชุมชน ซึ่งอาจเป็นเพราะอิหม่ามเป็นตำแหน่งทางศาสนา ที่ตั้งอยู่บนหลัก ความเชื่อ ความศรัทธาในศาสนา ค่านิยม ความเชื่อของชาวชุมชนที่แน่นเหนียว บทบาทในการ เป็นผู้แก้ไขปัญหาของชุมชน มิได้เป็นหน้าที่ของอิหม่ามโดยตรง จึงทำให้ชาวชุมชนที่มีความ ตระหนักในปัญหาของชุมชนหรือไม่ก็ตาม ไม่ได้มีผลต่อการยอมรับของชาวชุมชนที่มีต่อความ เป็นผู้นำของอิหม่าม

- ความเข้าใจในความหมายของการพัฒนาชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจในความหมายของการพัฒนาชุมชนของชาวชุมชน กับการ ยอมรับในความ เป็นผู้นำของอิหม่าม ไม่มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน อาจเป็น เพราะชาวชุมชนมิได้ยอมรับในความ เป็นผู้นำของอิหม่าม จากบทบาทในการพัฒนาชุมชนตาม หลักการพัฒนาชุมชน แต่ยอมรับด้วยตำแหน่งที่ถูกกำหนดทางศาสนา ประกอบกับความศรัทธา ในศาสนาอย่างมั่นคง จึงส่งผลให้มีการยอมรับในตัวผู้นำทางศาสนาไปโดยปริยาย นอกจากนี้ การ ยอมรับอาจเกิดจากความใกล้ชิดสนิทสนมในชุมชน เนื่องจากชุมชนมุสลิมในเขตหนองจอก เป็น ชุมชนที่มีลักษณะกึ่งชุมชนชนบทอยู่มาก มีความผูกพันใกล้ชิดในหมู่เครือญาติ และความยึดมั่น

ในหลักการศาสนาเดียวกัน ความคุ้นเคย โกลัซิดสนิทสนมดังกล่าว จึงส่งผลให้ชาวชุมชนเกิดการยอมรับในตัวอิหม่ามได้ไม่ยาก

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมต่างๆ ของชาวชุมชนดังกล่าว จึงสรุปภาพรวมได้ว่า ความแตกต่างของพฤติกรรมของชาวชุมชน ไม่ได้ส่งผลให้เกิดความแตกต่างของการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่าม ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีบุคลิกภาพ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งอาจเป็นเพราะชาวชุมชนแม้จะมีความแตกต่างในด้านบุคลิกภาพและกิจกรรมที่ทำ แต่มีความเหมือนกันในด้านความเชื่อ ความพึงพอใจ ค่านิยมเกี่ยวกับตัวผู้นำ โดยเฉพาะความเชื่อและค่านิยมทางศาสนา ที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับในตัวผู้นำทางศาสนาด้วย

สมมติฐานข้อที่ 5 การรับรู้ในบทบาทของอิหม่าม มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในบทบาทของอิหม่าม

จากการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ในบทบาทของอิหม่าม กับความคาดหวังในบทบาทของอิหม่าม ผลปรากฏดังนี้

1) การรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจบทบาทที่เป็นข้อกำหนดในระดับสูง มีความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริงสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทที่เป็นข้อกำหนดในระดับต่ำ ก็จะมี ความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

การรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความคาดหวังในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม โดยผ่านทางกระจายเสียงจากมัสยิด และป้ายประกาศ กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจ ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนดของอิหม่ามในระดับสูง มีความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ผ่านช่องทางดังกล่าวในระดับสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทที่เป็นข้อกำหนดในระดับต่ำ ก็จะมี ความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ผ่านช่องทางดังกล่าวในระดับต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน เช่นเดียวกัน

ส่วนการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด ไม่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในคุณลักษณะของอิหม่าม ความบ่อยครั้งในการพบปะและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม และความคาดหวังในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่ามด้านต่าง ๆ จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

2) การรับรู้ในบทบาทที่ปฏิบัติจริง มีความสัมพันธ์ทางบวก กับความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม เกี่ยวกับกิจกรรมของอิหม่าม และการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ผ่านเพื่อนบ้านหรือคนรู้จัก กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีการรับรู้ในบทบาทที่ปฏิบัติจริงในระดับสูง มีความคาดหวังในบทบาทต่าง ๆ ดังกล่าวสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีการรับรู้ในบทบาทที่ปฏิบัติจริงต่ำ จะมีความคาดหวังในบทบาทต่าง ๆ ดังกล่าวต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

แต่การรับรู้ในบทบาทที่ปฏิบัติจริง มีความสัมพันธ์ทางลบกับความคาดหวังในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม เกี่ยวกับปัญหาของชุมชน และความคาดหวังที่ในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ผ่านจดหมายข่าวหรือใบปลิว กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีการรับรู้ในบทบาทที่ปฏิบัติจริงในระดับสูง มีความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสาร เกี่ยวกับปัญหาของชุมชนจากอิหม่าม และมีความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสาร ผ่านทางจดหมายข่าวหรือใบปลิวในระดับต่ำ ในทางตรงกันข้าม ชาวชุมชนที่มีการรับรู้ในบทบาทที่ปฏิบัติจริงต่ำ จะมีความคาดหวังที่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาของชุมชน และได้รับข่าวสารผ่านช่องทางดังกล่าว ในระดับสูง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

ส่วนการรับรู้ในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ไม่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในคุณลักษณะของอิหม่าม ความบ่อยครั้งในการพบปะและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

3) การรับรู้ในคุณลักษณะของอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม และการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ผ่านตัวอิหม่ามเอง กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีการรับรู้ในคุณลักษณะของอิหม่ามในระดับสูง มีความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม และการได้รับข่าวสารผ่านตัวอิหม่ามเองในระดับสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีการรับรู้ในคุณลักษณะของอิหม่ามในระดับต่ำ จะมีความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวในระดับต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

แต่การรับรู้ในคุณลักษณะของอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางลบ กับความคาดหวังในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ผ่านจดหมายข่าวหรือใบปลิว กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีการรับรู้ในคุณลักษณะของอิหม่ามในระดับสูง มีความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสาร ผ่านจดหมายข่าวหรือใบปลิวในระดับต่ำ ตรงกันข้าม ชาวชุมชนที่มีการรับรู้ในคุณลักษณะของอิหม่ามในระดับต่ำ จะมีความคาดหวังในการได้รับข่าวสารผ่านจดหมายข่าวหรือใบปลิว ในระดับสูง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

ส่วนการรับรู้ในคุณลักษณะของอิหม่าม ไม่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในคุณลักษณะของอิหม่าม ความบ่อยครั้งในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม และเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

4) การรับรู้ในความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางบวก กับความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ความบ่อยครั้งในการพบปะและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม และการได้รับข่าวสารผ่านตัวอิหม่ามเอง กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีการพบปะกับอิหม่ามบ่อยมาก มีความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ความบ่อยครั้งในการพบปะและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม และการได้รับข่าวสารจากตัวอิหม่ามในระดับสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีการพบปะกับอิหม่ามไม่บ่อยนัก หรือไม่ค่อยได้พบปะกับอิหม่าม จะมีความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวในระดับต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

การรับรู้ในความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางลบกับความคาดหวังในเนื้อหาของสารเกี่ยวกับปัญหาของชุมชน กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีการพบปะกับอิหม่ามในระดับบ่อยมาก มีความคาดหวังในเนื้อหาดังกล่าวในระดับต่ำ ตรงกันข้าม หากชาวชุมชนที่มีการพบปะกับอิหม่ามไม่บ่อยนัก จะมีความคาดหวังในเนื้อหาดังกล่าวในระดับสูง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

ส่วนการรับรู้ในความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม ไม่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในคุณลักษณะของอิหม่าม จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

5) การรับรู้ในความบ่อยครั้งในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางบวก กับความคาดหวังในความบ่อยครั้งของการพบปะ และการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม กล่าวคือ ชาวชุมชนที่ได้รับข่าวสารจากอิหม่ามบ่อยมาก มีความคาดหวังที่จะพบปะกับอิหม่ามและได้รับข่าวสารจากอิหม่ามในระดับสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่ได้รับข่าวสารจากอิหม่ามไม่บ่อยนัก จะมีความคาดหวังที่จะพบปะและได้รับข่าวสารจากอิหม่ามในระดับต่ำ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

การรับรู้ในความบ่อยครั้งในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางลบ กับความคาดหวังในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม เกี่ยวกับปัญหาของชุมชน และความคาดหวังในช่องทางในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ผ่านจดหมายข่าวหรือใบปลิว กล่าวคือ ชาวชุมชนที่ได้รับข่าวสารจากอิหม่ามบ่อยมาก มีความคาดหวังในเนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาของชุมชน และการได้รับข่าวสารผ่านจดหมายข่าวหรือใบปลิวในระดับต่ำ ตรงกันข้าม หากชาวชุมชนได้รับข่าวสารจากอิหม่ามไม่บ่อยนัก ก็จะมี ความคาดหวังในเนื้อหาและช่องทางดังกล่าวในระดับสูง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน เช่นเดียวกัน

ส่วนการรับรู้ในความบ่อยครั้งในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ไม่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง และคุณลักษณะของอิหม่าม จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

6) การรับรู้ในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางบวก กับความคาดหวังในความบ่อยครั้งในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีการรับรู้เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่ามในระดับสูง มีความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสารจากอิหม่ามในระดับสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีการรับรู้เนื้อหาของสารในระดับต่ำ ก็จะมี ความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสารจากอิหม่ามในระดับต่ำเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

ส่วนการรับรู้ในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม ไม่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง คุณลักษณะของอิหม่าม ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม เนื้อหาของสารและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

7) การรับรู้ในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางลบ กับความคาดหวังในช่องทางการได้รับข่าวสาร ผ่านเพื่อนบ้านหรือคนรู้จัก กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีการรับรู้ในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามในระดับสูง มีความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสาร ผ่านเพื่อนบ้านหรือคนรู้จักในระดับต่ำ ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีการรับรู้ในช่องทางการได้รับข่าวสารในระดับต่ำ จะมีความคาดหวังในช่องทางดังกล่าวในระดับสูง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

ส่วนการรับรู้ในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ไม่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง คุณลักษณะ ความบ่อยครั้งในการพบปะและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม และเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

จากผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับทฤษฎีทางจิตวิทยา เกี่ยวกับกระบวนการรับรู้ของบุคคล (วรลักษณ์ ธีราโมกษ์, 2533) ที่กล่าวว่า “คนเรารับรู้สิ่งต่าง ๆ มากมาย เมื่อเกิดความรู้ขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการจัดระเบียบข้อมูล ต่อสิ่งที่เรารับรู้และเรียนรู้ให้เข้าเป็นพวก เพื่อความสะดวกในการจดจำ ต่อมาจึงเกิดความรู้ที่รวมตัวกับความรู้ขึ้น” ซึ่งในกระบวนการนี้ ความคาดหวังสามารถเกิดขึ้นได้ เมื่อชาวชุมชนมีการรับรู้ในบทบาทของอิหม่าม จึงเกิดการเปรียบเทียบจากประสบการณ์เดิม ซึ่งส่งผลต่อความต้องการและคาดหวังให้อิหม่ามมีบทบาทที่สอดคล้องกับความรู้ที่ได้รับ เพื่อเป็นการสร้างสมดุลทางจิตวิทยาของตัวบุคคลนั้น และสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการใช้และการทำให้เกิดความพอใจ (Uses and Gratifications) ที่กล่าวว่า “สภาวะของสังคมและจิตใจที่แตกต่างกัน ก่อให้มนุษย์มีความต้องการที่แตกต่างกันไป ความต้องการที่แตกต่างกันนี้ ทำให้แต่ละคนคาดคะเนว่า สื่อแต่ละประเภทจะสนองความพอใจได้ต่างกันออกไปด้วย ดังนั้น ลักษณะ

ของการใช้สื่อของบุคคลที่มีความต้องการไม่เหมือนกัน จึงแตกต่างกันออกไป ขั้นสุดท้ายคือความพึงพอใจที่ได้รับจากการใช้สื่อ จะต่างกันออกไปด้วย” (ยุบล เบญจรงค์กิจ, 2534)

สมมติฐานข้อที่ ๘ การรับรู้ในบทบาทของอิหม่าม มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในบทบาทของอิหม่าม

จากการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่าง การรับรู้ในบทบาทของอิหม่าม กับความพึงพอใจในบทบาทของอิหม่าม ผลปรากฏดังนี้

1) การรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจในคุณลักษณะของอิหม่าม ความบ่อยครั้งในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม และเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับ กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจบทบาทที่เป็นข้อกำหนดในระดับสูง มีความพึงพอใจในคุณลักษณะ ความบ่อยครั้งในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม และเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับในระดับสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทที่เป็นข้อกำหนดในระดับต่ำ ก็จะมี ความพึงพอใจต่อบทบาทดังกล่าวในระดับต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

ส่วนการรับรู้ในบทบาทที่เป็นข้อกำหนด ไม่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจต่อบทบาทที่ปฏิบัติจริง ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

2) การรับรู้ในบทบาทที่ปฏิบัติจริง คุณลักษณะของอิหม่าม ความบ่อยครั้งในการพบปะและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจบทบาทที่ปฏิบัติจริง คุณลักษณะของอิหม่าม การพบปะกับอิหม่าม การได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม กล่าวคือ ชาวชุมชนที่การรับรู้ในบทบาทต่างๆ ของอิหม่าม ดังกล่าวในระดับสูง จะมีความพึงพอใจในบทบาทๆ ต่างดังกล่าวในระดับสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่การรับรู้ในบทบาทต่างๆ ของอิหม่ามดังกล่าวในระดับต่ำ จะมีความพึงพอใจในบทบาทต่างๆ ดังกล่าวในระดับต่ำด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

จากผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของแบล็ควูด (Blackwood, อ้างถึงใน อรรถวรณ์ ปิลันชนโอวาท, 2537) ที่ได้สรุปถึงแหล่งที่มาของทัศนคติและความพึงพอใจว่า ประกอบไปด้วยประสบการณ์ การเรียนรู้ ความเชื่อ ค่านิยม และปทัสถานของสังคม และสอดคล้องกับแนวคิดของ ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2520 อ้างถึงใน โสภิตสุตา มงคลเกษม, 2539) ที่กล่าวว่า “ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้จากแหล่งต่างๆ และแหล่งที่ทำให้เกิดทัศนคติก็คือ ประสบการณ์

เฉพาะอย่าง (Specific Experience) การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น (Communication from Others) สิ่งที่เป็นแบบอย่าง หรือการเลียนแบบผู้อื่น (Models) และความเกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional Factors)

สมมติฐานข้อที่ 7 การรับรู้บทบาทของอิหม่าม มีความสัมพันธ์กับการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่าม

จากการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้บทบาทของอิหม่าม กับการยอมรับในความเป็นผู้นำอิหม่าม ผลปรากฏดังนี้

1) การรับรู้บทบาทที่เป็นข้อกำหนด ไม่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่าม ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

2) การรับรู้บทบาทที่ปฏิบัติจริง คุณลักษณะของอิหม่าม ความบ่อยครั้งในการพบปะ และการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางบวก กับการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่าม กล่าวคือ ชาวชุมชนที่การรับรู้บทบาทต่าง ๆ ของอิหม่ามดังกล่าวในระดับสูง จะมีการยอมรับในระดับสูง ในขณะเดียวกัน ชาวชุมชนที่การรับรู้บทบาทต่าง ๆ ของอิหม่ามดังกล่าวในระดับต่ำ จะมีการยอมรับในระดับต่ำด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

จากผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาลิตชารัง โกฎตระกูล (2533) ที่พบว่า “อิหม่าม มีศักยภาพสูงสุดในการยอมรับและการตัดสินใจของชาวชุมชนมุสลิม เพราะตำแหน่งผู้นำศาสนาอิสลาม เปรียบเสมือนเป็นตัวอย่างอันดีของคนในชุมชนให้ปฏิบัติตามแบบอย่าง” และยังพบอีกว่า “อิหม่าม เป็นตำแหน่งที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน ในการพัฒนามัสยิด การชักจูง หรือมีอิทธิพลที่จะให้คนในชุมชนไปลงคะแนนเสียงให้กับนักร้องเมืองหรือพรรคการเมืองต่าง ๆ อยู่ในระดับสูง”

จากผลการวิจัยครั้งนี้ อาจมีสาเหตุมาจากอิหม่าม เป็นบุคคลที่ได้รับการเลือกตั้งจากชาวชุมชนอยู่แล้ว และด้วยลักษณะของความน่าเชื่อถือของตัวอิหม่าม ส่งผลให้ชาวชุมชนเกิดการยอมรับ ตามแนวทฤษฎีความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร หรือแหล่งสาร ที่ได้กล่าวถึงงานวิจัยเกี่ยวกับผู้ส่งสาร ที่เป็นตัวบ่งชี้ถึงความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร (Source Credibility) (อรวรรณ ปิรันชนโอวาท, 2537) คือ 1) ปัจจัยด้านสถานภาพ (Role position) 2) ปัจจัยเกี่ยวกับผู้นำความคิดเห็น 3) ปัจจัยด้านความคล้ายคลึงกัน (Similarity) 4) ปัจจัยด้านอำนาจ (Power)

สมมติฐานข้อที่ 8

ความพึงพอใจบทบาทของอิหม่าม มีความสัมพันธ์กับความคาดหวัง
ในบทบาทของอิหม่าม

จากการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจบทบาทของอิหม่าม กับความคาดหวังในบทบาทของอิหม่าม ผลปรากฏดังนี้

1) ความพึงพอใจบทบาทที่ปฏิบัติจริง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม เกี่ยวกับกิจกรรมของอิหม่าม และความรู้ทางด้านศาสนา และความคาดหวังในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ผ่านตัวอิหม่ามเอง และกรรมการมัสยิด กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจต่อบทบาทที่ปฏิบัติจริงในระดับสูง มีความคาดหวังในบทบาทต่างๆ ดังกล่าวสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจต่อบทบาทที่ปฏิบัติจริงต่ำ จะมีความคาดหวังในบทบาทต่าง ๆ ดังกล่าวต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

แต่ความพึงพอใจบทบาทที่ปฏิบัติจริง มีความสัมพันธ์ทางลบกับความคาดหวังในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม ที่เกี่ยวกับปัญหาของชุมชน และความคาดหวังที่ในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ผ่านจดหมายข่าวหรือโบปลิวิ กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจต่อบทบาทที่ปฏิบัติจริงในระดับสูง มีความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาของชุมชน และมีความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสาร ผ่านทางจดหมายข่าวหรือโบปลิวิในระดับต่ำ ในทางตรงกันข้าม ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจต่อบทบาทที่ปฏิบัติจริงต่ำ จะมีความคาดหวังที่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาของชุมชน และได้รับข่าวสารผ่านช่องทางดังกล่าวในระดับสูง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานเช่นเดียวกัน ส่วนความพึงพอใจบทบาทที่ปฏิบัติจริง ไม่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในคุณลักษณะของอิหม่าม ความบ่อยครั้งในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

2) ความพึงพอใจคุณลักษณะของอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม เนื้อหาของสารเกี่ยวกับกิจกรรมของมัสยิดหรือชุมชน และความรู้ทางศาสนา และความคาดหวังในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ผ่านตัวอิหม่ามเอง กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจต่อคุณลักษณะของอิหม่ามในระดับสูง มีความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวในระดับสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจต่อคุณลักษณะของอิหม่ามในระดับต่ำ จะมีความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวในระดับต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

แต่ความพึงพอใจคุณลักษณะของอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางลบกับความคาดหวังในการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาของชุมชน การขอความร่วมมือหรือความช่วยเหลือต่าง ๆ ข่าวสารจากทางราชการ และความคาดหวังในการได้รับข่าวสาร ผ่านจดหมายข่าวหรือใบปลิว กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจคุณลักษณะของอิหม่ามในระดับสูง มีความคาดหวังต่อเนื้อหาของสาร และช่องทางการได้รับข่าวสารดังกล่าวในระดับต่ำ ตรงกันข้าม ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจคุณลักษณะของอิหม่ามในระดับต่ำ จะมีความคาดหวังในเนื้อหาของสารและช่องทางการได้รับข่าวสารดังกล่าวในระดับสูง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานเช่นเดียวกัน ส่วนความพึงพอใจคุณลักษณะของอิหม่าม ไม่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในคุณลักษณะของอิหม่าม ความบ่อยครั้งในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

3) ความพึงพอใจในการพบปะกับอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ความบ่อยครั้งในการพบปะและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม และการได้รับข่าวสารผ่านตัวอิหม่ามเอง กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจในการพบปะกับอิหม่ามในระดับสูง มีความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ความบ่อยครั้งในการพบปะและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม และการได้รับข่าวสารผ่านตัวอิหม่ามเองในระดับสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจในการพบปะกับอิหม่ามในระดับต่ำ จะมีความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวในระดับต่ำด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

แต่ความพึงพอใจในการพบปะกับอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางลบกับความคาดหวังในเนื้อหาของสารเกี่ยวกับปัญหาของชุมชน และการขอความร่วมมือหรือความช่วยเหลือต่าง ๆ และ ความคาดหวังต่อการได้รับข่าวสาร ผ่านการกระจายเสียงจากมัสยิด กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจต่อการพบปะกับอิหม่ามในระดับสูง มีความคาดหวังในเนื้อหาและช่องทางดังกล่าวในระดับต่ำ ตรงกันข้าม หากชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจในการพบปะกับอิหม่ามในระดับต่ำ จะมีความคาดหวังในเนื้อหาและช่องทางดังกล่าวในระดับสูง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานเช่นเดียวกัน ส่วนความพึงพอใจในการพบปะกับอิหม่าม ไม่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในคุณลักษณะของอิหม่าม จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

4) ความพึงพอใจในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางบวก กับความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ความบ่อยครั้งของการพบปะและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม การได้รับข่าวสารผ่านตัวอิหม่ามเอง กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจในการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามในระดับสูง มีความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ความบ่อยครั้งของการพบปะและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม การได้รับข่าวสารผ่านตัวอิหม่ามเองในระดับสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจในการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามในระดับต่ำ จะมีความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวในระดับต่ำ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

แต่ความพึงพอใจในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางลบกับความคาดหวังในช่องทางการได้รับข่าวสาร ผ่านเพื่อนบ้านหรือคนรู้จัก กล่าวคือ ชาวชุมชนมีความพึงพอใจในการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามในระดับสูง มีความคาดหวังในช่องทางดังกล่าวในระดับต่ำ ตรงกันข้าม หากชาวชุมชนมีความพึงพอใจในการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามในระดับต่ำ ก็จะมี ความคาดหวังในช่องทางดังกล่าวในระดับสูง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานเช่นเดียวกัน ส่วนความพึงพอใจในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ไม่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในคุณลักษณะของอิหม่าม และเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

5) ความพึงพอใจในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ความบ่อยครั้งในการพบปะและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ช่องทางการได้รับข่าวสารผ่านตัวอิหม่ามเอง กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่ามในระดับสูง มีความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวในระดับสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจในเนื้อหาของข่าวสารในระดับต่ำ ก็จะมี ความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวในระดับต่ำเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

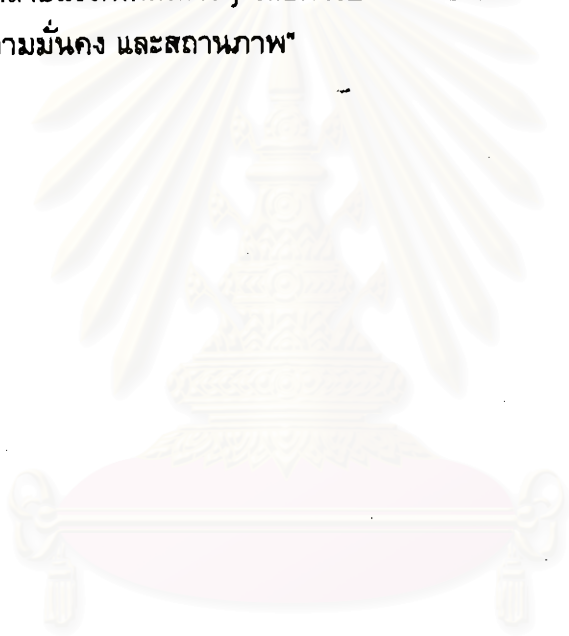
แต่ความพึงพอใจในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางลบกับความคาดหวังเนื้อหาของสาร ที่เกี่ยวกับข่าวสารหรือความรู้ทั่วไป กล่าวคือ ชาวชุมชนมีความพึงพอใจในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่ามในระดับสูง มีความคาดหวังเนื้อหาดังกล่าวในระดับต่ำ ตรงกันข้าม หากชาวชุมชนมีความพึงพอใจในเนื้อหาของข่าวสาร ที่ได้รับจากอิหม่ามในระดับต่ำ ก็จะมี ความคาดหวังในเนื้อหาดังกล่าวในระดับสูง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานเช่นเดียวกัน ส่วนความพึงพอใจในเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับจากอิหม่าม ไม่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในคุณลักษณะของอิหม่าม จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

6) ความพึงพอใจในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความคาดหวังในเนื้อหาของสารเกี่ยวกับกิจกรรมของอิหม่าม และช่องทางการได้รับข่าวสารผ่านเพื่อนบ้านหรือคนรู้จัก กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามในระดับสูง มีความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวในระดับสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจในระดับต่ำ ก็จะมี ความคาดหวังต่อบทบาทดังกล่าวในระดับต่ำเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

แต่ความพึงพอใจในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางลบกับความคาดหวังในเนื้อหาของสาร เกี่ยวกับข่าวสารจากทางราชการ กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามในระดับสูง มีความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสารเกี่ยวกับข่าวสารจากทางราชการในระดับต่ำ ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจในช่อง

ทางการได้รับข่าวสารในระดับต่ำ จะมีความคาดหวังในเนื้อหาของสารดังกล่าวในระดับสูง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานเช่นเดียวกัน ส่วนความพึงพอใจในช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ไม่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในคุณลักษณะของอิหม่าม ความบ่อยครั้งในการพบปะและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

จากผลการวิจัยดังกล่าว เป็นผลสืบเนื่องมาจากแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการรับรู้ของบุคคล และกระบวนการสร้างทัศนคติซึ่งส่งผลให้บุคคลได้รับข้อมูล และเกิดความรู้สึกร่วมกับความรู้ นั้น รวมทั้งกำหนดความต้องการของบุคคลด้วย (วรลักษณ์ ชีราโมกษ์, 2533) นอกจากปัจจัยภายในตัวบุคคลแล้ว ปัจจัยภายนอกคือสภาพแวดล้อม ยังเป็นตัวกำหนดความพึงพอใจ และส่งผลกระทบต่อความคาดหวังด้วย ซึ่งแก็ทซ์และคณะ (Katz et al., 1974) ได้กล่าวว่า "สังคมมีบทบาทในการกำหนดความต้องการของบุคคล ซึ่งได้รับแรงดัน ความตึงเครียด ความขัดแย้งทางสังคม ทำให้บุคคลต้องการผ่อนคลายแรงกดดันต่างๆ โดยการบริโภคสื่อ เพื่อให้ได้รับทราบข้อมูลต่างๆ ซึ่งไปสร้างความมั่นใจ ความมั่นคง และสถานภาพ"

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมมติฐานข้อที่ 9

ความพึงพอใจในบทบาทของอิหม่าม มีความสัมพันธ์กับการยอมรับใน
ความเป็นผู้นำของอิหม่าม

จากการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในบทบาทของอิหม่าม กับการยอมรับในความเป็นผู้นำอิหม่าม ผลปรากฏว่า ความพึงพอใจบทบาทที่ปฏิบัติจริง คุณลักษณะของอิหม่าม การพบปะและการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับและช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่าม กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจในบทบาทต่าง ๆ ของอิหม่ามดังกล่าวในระดับสูง จะมีการยอมรับในระดับสูง ในขณะที่เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความพึงพอใจในบทบาทต่าง ๆ ของอิหม่ามดังกล่าวในระดับต่ำ จะมีการยอมรับในระดับต่ำด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน และสอดคล้องกับแนวคิดของเทรียนดิส (Triandis, 1971) ที่กล่าวว่า "มีงานวิจัยหลายชิ้นบ่งชี้ว่า ความรู้ ความสามารถ อายุ สถานภาพของผู้ส่งสาร มีอิทธิพลต่อความเชื่อถือของผู้รับสาร" ซึ่งองค์ประกอบที่กล่าวถึงนี้ จะส่งผลให้ผู้รับสารเกิดการรับรู้ และสร้างเป็นความพึงพอใจต่อสารที่ได้รับ และส่งผลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกคือการยอมรับในตัวผู้ส่งสาร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมมติฐานข้อที่ 10

ความคาดหวังในบทบาทของอิหม่าม มีความสัมพันธ์กับการยอมรับใน
ความเป็นผู้นำของอิหม่าม

จากการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่าง ความคาดหวังในบทบาทของอิหม่าม กับการยอมรับ
รับในความเป็นผู้นำอิหม่าม ผลปรากฏดังนี้

1) ความคาดหวังในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ความบ่อยครั้งในการพบปะและการได้รับข่าวสาร
จากอิหม่าม ช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม ผ่านตัวอิหม่ามเอง และการประชุมสัปดาห์
มีความสัมพันธ์ทางบวก กับการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่าม กล่าวคือ ชาวชุมชนที่ความ
คาดหวังในบทบาทต่าง ๆ ของอิหม่ามดังกล่าวในระดับสูง จะมีการยอมรับในระดับสูง ในขณะที่
เดียวกัน ชาวชุมชนที่มีความคาดหวังในบทบาทต่าง ๆ ของอิหม่ามดังกล่าวในระดับต่ำ จะมีการ
ยอมรับในระดับต่ำด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

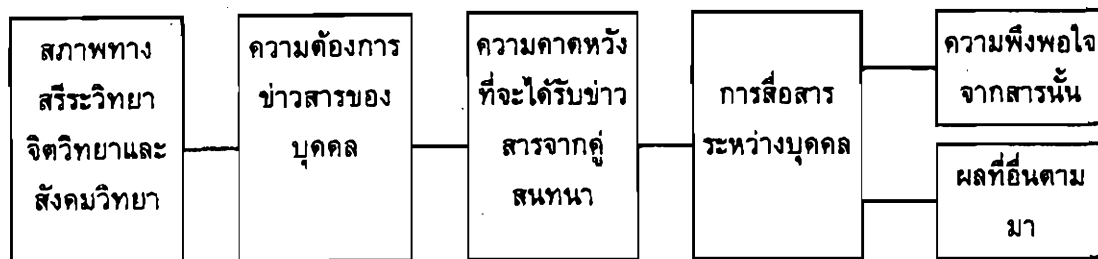
2) ความคาดหวังในเนื้อหาของสาร เกี่ยวกับข่าวสารจากทางราชการ มีความสัมพันธ์ทาง
ลบ กับการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่าม กล่าวคือ ชาวชุมชนที่มีความคาดหวังที่จะได้รับ
ข่าวสาร เกี่ยวกับข่าวสารจากทางราชการในระดับสูง มีการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่าม
ในระดับต่ำ ตรงกันข้าม ชาวชุมชนที่มีความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสาร เกี่ยวกับข่าวสารจากทาง
ราชการในระดับต่ำ จะมีการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามในระดับสูง ซึ่งเป็นไปตาม
สมมติฐาน

3) ความคาดหวังในคุณลักษณะของอิหม่าม ไม่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับในความเป็น
ผู้นำของอิหม่าม ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

ซึ่งจากแนวคิดเรื่องความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร ที่ส่งผลให้ชาวชุมชนยอมรับในความเป็น
ผู้นำของอิหม่าม ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้การยอมรับ เป็นกระบวนการของการกลับ
กรองสารและประสบการณ์ที่ได้รับ แล้วเกิดความรู้สึกร่วมซึ่งอาจเป็นความรู้สึกในเชิงบวก เช่นพอใจ
เห็นด้วย ต้องการ หรือความรู้สึกในเชิงลบ เช่น ไม่พอใจ ไม่เห็นด้วย หรือไม่ต้องการ รวมถึง
ความคาดหวังด้วย ซึ่งส่งผลต่อการยอมรับในขั้นต่อมา (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์, 2533)

สำหรับในประเด็นของการสื่อสารนั้น ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการได้รับ
ประโยชน์และความพึงพอใจในการสื่อสารระหว่างบุคคล (สมควร กวียะ, 2532 อ้างถึงในบุศรินทร์
หนูนักดี, 2534) ที่ได้มีการปรับแนวคิดจากแบบจำลองเดิม เกี่ยวกับการได้รับประโยชน์และ
ความพึงพอใจจากสื่อมวลชน (Uses and Gratifications Approach) ของแคทซ์ (Katz) และคณะ
ซึ่งจากผลการวิจัยในสมมติฐานข้อนี้ เป็นผลที่เกิดขึ้นตามมาหลังจากความต้องการข่าวสารของ

บุคคล ความคาดหวังที่จะได้รับข่าวสารจากคู่สนทนา การสื่อสารระหว่างบุคคล และความพึงพอใจจากการสื่อสารนั้น ดังแบบจำลองต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาชุมชนในเขตหนองจอก

เมื่อพิจารณาผลการวิจัย ภายใต้กรอบของหลักการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จ จากประสบการณ์ในหลายประเทศ ท้องถิ่นการสหประชาชนได้สรุปไว้ (กรุงเทพมหานคร, 2539) กรอบของบทบาทผู้นำในการพัฒนาชุมชน และกรอบของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน ใน รูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) ผู้วิจัยจึงได้รวบรวม และสรุป เป็นประเด็น เพื่อเป็นข้อสังเกตและข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาชุมชนในเขตหนองจอก ดังนี้

1. หลักการพัฒนาชุมชนที่สนองตอบความต้องการของประชาชน

จากแนวคิด (concept) พื้นฐาน และหลักในการพัฒนาชุมชน ที่ได้เน้นถึงกิจกรรมการพัฒนาที่ต้องสนองความต้องการของประชาชน ผลการวิจัยได้พบว่า การรับรู้ ความคาดหวัง ความพึงพอใจและการยอมรับของชาวชุมชน ต่อประเด็นบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม มีความสัมพันธ์โดยรวมไปในทางเดียวกัน ซึ่งจะเป็นพลังสำคัญในผลักดันให้กิจกรรมการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ในเขตหนองจอก มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ โดยพบว่า บทบาทของอิหม่ามในการพัฒนาชุมชนด้านสังคม มีความเด่นชัดมากที่สุด กล่าวคือ ชาวชุมชนมีความคาดหวังให้อิหม่ามมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษา ทั้งทางด้านสามัญและด้านศาสนา และมีบทบาทในการต่อต้านอบายมุขต่าง ๆ ที่คุกคามชุมชน เช่น ยาเสพติด อาชญากรรม หรือการพนันในระดับสูง ซึ่งเป็นบทบาทในการพัฒนาด้านสังคม ในขณะที่ชาวชุมชนมีการรับรู้ว่าอิหม่ามได้แสดงบทบาทในประเด็นดังกล่าวในระดับสูงเช่นเดียวกัน ซึ่งความสอดคล้องระหว่างบทบาทที่ปฏิบัติจริง (Role Description) และบทบาทที่คาดหวัง (Role Expectation) ดังกล่าว จะเป็นจุดเด่นที่สำคัญในการยอมรับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ของชาวชุมชนต่อไป หากผู้นำชุมชนหรือนักพัฒนาได้สร้างกิจกรรมการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สาธารณสุข หรือศิลปวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในลักษณะเช่นนี้ ความสำเร็จของกิจกรรมการพัฒนาในด้านนั้น ๆ ก็จะประสบความสำเร็จได้ไม่ยากนัก

2. การเปลี่ยนแปลงความพึงพอใจของประชาชน

จากผลการวิจัยที่พบว่า ชาวชุมชนมีการรับรู้ในบทบาทการพัฒนาชุมชน ที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริงโดยรวมในระดับปานกลาง และมีความพึงพอใจในบทบาทดังกล่าวโดยรวมในระดับสูง จะเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างความพึงพอใจที่ดีของชาวชุมชนต่อกิจกรรมการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในการสร้างความพึงพอใจ (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์, 2533) ที่ได้กล่าวถึง 3 ขั้นตอนสำคัญในการสร้างความพึงพอใจ อันได้แก่ ขั้นแรกคือการเกิดความรู้ ความเชื่อ ซึ่งได้มากจากการรับรู้ และประสบการณ์ ขั้นที่สองคือการเกิดอารมณ์ ความรู้สึกจากความรู้ ความเชื่อนั้น

และพัฒนาไปสู่ขั้นที่สามคือพฤติกรรม ซึ่งหากกระบวนการพัฒนาในเขตหนองจอก มีการพัฒนาประสิทธิภาพในการรับรู้ และความพึงพอใจในกิจกรรมการพัฒนา ตามขั้นตอนการเกิดความพึงพอใจของชาวชุมชนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ก็จะส่งผลให้ชาวชุมชนยอมรับ และให้ความร่วมมือในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนได้

3. หลักการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

การเต็มใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือของประชาชน นอกจากเกิดจากการที่ประชาชนมีความพึงพอใจที่ติดต่อกิจกรรมการพัฒนาแล้ว การยอมรับในตัวผู้นำการพัฒนา และการใช้การสื่อสารในชุมชนที่มีประสิทธิภาพก็เป็นปัจจัยสำคัญ ที่จะสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา จากผลการวิจัยที่พบว่า ชาวชุมชนยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามโดยรวมในระดับสูง จะเป็นข้อได้เปรียบสำหรับการพัฒนาชุมชนมุสลิม ที่จะใช้อิทธิพลทางความคิดของผู้นำชุมชนคืออิหม่าม ในการชักชวน จูงใจให้ชาวชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม และให้ความร่วมมือในกิจกรรมการพัฒนาดัง ๆ ของชุมชน

4. หลักการส่งเสริม และฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนา

การพัฒนาที่ประสบความสำเร็จได้ ไม่เพียงแต่ภาครัฐเท่านั้น ที่จะเป็นผู้ที่กำหนดนโยบาย และผลักดันกิจกรรมการพัฒนา แต่ต้องอาศัยหลักการส่งเสริม และฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนช่วยเหลือ สนับสนุนแผนงานพัฒนาจากภาครัฐด้วย จากผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนมีการรับรู้ในบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริงโดยรวมในระดับปานกลาง มีการรับรู้ในคุณลักษณะที่สอดคล้องกับความเป็นผู้นำชุมชน ผู้นำทางความคิด และผู้นำทางศาสนาในระดับสูง และมีการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามในระดับสูงเช่นเดียวกัน

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยในรายละเอียด ในด้านคุณลักษณะของผู้นำ และบทบาทหน้าที่ของผู้นำที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนพบว่า

- 1) อิหม่ามเป็นสื่อกลางในการสื่อสารระหว่างชาวชุมชนกับรัฐ และในชาวชุมชนด้วยกันเอง ซึ่งเป็นการใช้สื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) ที่จะทำให้ทางราชการและชาวชุมชนได้รับข่าวสารที่ถูกต้อง เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐกับประชาชน สามารถรวบรวมปัญหาที่แท้จริงของชุมชนเพื่อร้องเรียนไปยังรัฐ และสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น
- 2) อิหม่าม เป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับชาวชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารระหว่างบุคคล ที่กล่าวถึงความใกล้ชิด (proximity) และความคล้ายคลึงกัน (similarity) ระหว่างคู่สื่อสาร ที่จะส่งผลให้การสื่อสารภายในชุมชนมีประสิทธิภาพ

- 3) การเป็นแบบอย่างที่ดีของอิหม่าม ที่ผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนมีการรับรู้ ความคาดหวัง และความพึงพอใจในความเป็นแบบอย่างที่ดีของอิหม่ามในระดับสูง ซึ่งจะส่งผลต่อการยอมรับในตัวอิหม่าม และสามารถจูงใจให้ชาวชุมชนยอมรับและเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนได้

ดังนั้น อิหม่ามซึ่งมีสถานภาพเป็นทั้งผู้นำชุมชน และผู้นำศาสนา จึงมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จได้ จากผลการวิจัยดังกล่าว นักพัฒนาในภาครัฐจึงควรให้ความสำคัญกับอิหม่าม และส่งเสริมให้อิหม่ามได้ใช้ศักยภาพในการเป็นผู้นำชุมชน เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่ ขณะเดียวกัน นักพัฒนาทั้งในภาครัฐและภาคประชาชน ควรมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือ เพื่อกำหนดบทบาทและหน้าที่ในขอบเขตของตน เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างสมดุล และไปในแนวทางเดียวกัน

5. การให้ความช่วยเหลือจากรัฐ

จากผลการวิจัยทำให้ทราบถึงปฏิกิริยาตอบสนอง (Feedback) ของชาวชุมชน ต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม อันได้แก่ การรับรู้ ความคาดหวัง ความพึงพอใจ และการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่าม ซึ่งจะทำให้ภาครัฐได้มีความเข้าใจในพื้นฐานของสภาพชุมชน และวัฒนธรรม ตลอดจนความคิดเห็น ค่านิยมต่าง ๆ ของชาวชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบาย การพัฒนาชุมชน การวางแผนการทำงาน และการสร้างบรรยากาศของความร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาที่ถูกต้อง และสนองต่อความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ที่จะส่งผลให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

นอกจากข้อสังเกตและข้อเสนอแนะภายใต้กรอบแนวคิดของการพัฒนาชุมชน บทบาทของผู้นำ และการสื่อสารระหว่างบุคคลดังกล่าวแล้ว ผลการวิจัยยังเป็นเสมือนกระจกที่สะท้อนให้เห็นบทบาทของอิหม่ามในสายตาของชาวชุมชน เพื่อที่อิหม่ามจะได้มีการปรับปรุงบทบาทให้มีความชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ และสาธารณสุข ที่พบว่าชาวชุมชนมีการรับรู้ในบทบาทดังกล่าวในระดับปานกลาง แต่มีความคาดหวังในระดับสูง จึงควรมีการเน้นบทบาทดังกล่าวให้เด่นชัดมากยิ่งขึ้น และตัวอิหม่ามเอง ควรมีการเปิดโลกทัศน์ให้กว้าง และทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำชุมชนมุสลิมอย่างแท้จริง ทั้งที่กำหนดไว้ในหลักการศาสนา และกฎหมาย เพราะอิหม่าม มิใช่เป็นเพียงผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หรือเป็นผู้นำทางศาสนา โดยละทิ้งความสนใจในการเป็นผู้นำชุมชนมุสลิมในด้านอื่น ๆ เท่านั้น แต่อิหม่ามคือผู้นำของมุสลิม ทั้งในด้านการปฏิบัติตนตามศาสนา และการดำเนินชีวิตของชาวชุมชนด้วย เพราะอิสลาม มิใช่เป็นเพียงศาสนาที่เน้นการปฏิบัติตนทางธรรมเท่านั้น แต่อิสลามเป็นศาสนาที่แนวทางในการดำเนินชีวิตในทุก ๆ ด้านของมุสลิม ดังนั้น อิหม่าม จึงควรให้ความสำคัญ

ต่อการพัฒนาทั้งในด้านการพัฒนาคน พัฒนาจิตใจ พัฒนาด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวชุมชนด้วย หรืออาจกล่าวได้ว่า อิหม่ามมีหน้าที่ในการรับผิดชอบต่อชาวชุมชน ให้มีความสมบูรณ์ทางชีวิตทั้งในโลกนี้ (ดunya) และโลกหน้า (อาคิเราะห์) ซึ่งเป็นความเชื่อของมุสลิมตามหลักคำสอนของศาสนา

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะบทบาทของอิหม่ามใน 4 ด้านคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองการปกครอง และด้านสาธารณสุขเท่านั้น ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว อิหม่ามยังมีบทบาทในด้านอื่น ๆ ที่น่าสนใจอีกมาก เช่น บทบาทในด้านการเป็นผู้นำทางศาสนา ด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น บทบาทด้านเยาวชน ฯลฯ จึงน่าจะมีการศึกษารูปแบบต่าง ๆ เหล่านี้ให้หลากหลายมากขึ้น

2. เนื่องจากการศึกษารูปแบบของอิหม่ามนั้น มีมิติในการศึกษาหลายด้าน ซึ่ง Mead อ้างถึงใน อภิชาติ โตติลกเวชช์ (2530) ได้จำแนกองค์ประกอบในการศึกษารูปแบบที่ปฏิบัติจริงเพื่อความเข้าใจที่ดียิ่งขึ้น ได้แก่

- 1) การรู้จักตนเอง
- 2) พฤติกรรมตามสถานการณ์ที่กำหนดให้ ซึ่งเหมาะสมกับการส่งเสริมฐานะของตนเอง
- 3) ภูมิหลังของการกระทำที่เกี่ยวกับผู้อื่น ที่ใช้เป็นแบบอย่างเพื่อให้การกระทำเฉพาะอย่างนั้น เป็นไปตามแนวทางที่ต้องการ
- 4) การประเมินผลความสามารถตามบทบาทด้วยตนเอง และโดยบุคคลอื่น

ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ น่าจะมีการศึกษารูปแบบของอิหม่าม จากทัศนะของตัวอิหม่ามเอง และผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำท้องถิ่น กรรมการท้องถิ่น กรรมการประจำมัสยิด ฯลฯ เพื่อความสมบูรณ์ในการมองภาพบทบาทของอิหม่ามในชุมชนมุสลิม ทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่น และระดับชาติ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ เป็นเพียงการศึกษาจากมุมมองของชาวชุมชน (Receiver approach) ในประเด็นการรับรู้ ความคาดหวัง ความพึงพอใจ และการยอมรับเท่านั้น

3. การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มิได้มุ่งเจาะลึกถึงเบื้องหลังของบทบาทของอิหม่าม เพียงแต่วัดจากมุมมองของชาวชุมชนเท่านั้น ซึ่งเบื้องหลังที่เป็นที่มาของการกระทำและบทบาทของอิหม่าม อาจเกิดจากปัจจัยอื่น ๆ หรือปัจจัยแทรกซ้อน เช่น การได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มบุคคล สถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีส่วนเสริมให้ภาพบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่ามเด่นชัดขึ้น ซึ่งเป็นประเด็นที่น่ามีการศึกษาเจาะลึกต่อไป

4. จากผลการวิจัยที่สรุปได้ว่า การรับรู้ ความคาดหวัง ความพึงพอใจและการยอมรับของชาวชุมชน ที่มีต่อบทบาทของอิหม่าม มีความสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกัน แม้ว่าองค์ประกอบทางกายภาพ และทางจิตวิทยาของชาวชุมชนจะมีความแตกต่างกัน อาจมีสาเหตุมาจากการเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมอิสลามเหนียวแน่น และมั่นคง ซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่ทำให้เกิดความเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน (Homophily) ของความคิดเห็นของชาวชุมชน จึงน่าจะมีการศึกษาในรายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นความเหมือน และความแตกต่างกันของชาวชุมชนในโอกาสต่อไป

5. จากการศึกษารูปแบบการสื่อสารและประสิทธิภาพในการสื่อสารในชุมชน ทั้งในรูปของการสื่อสารระหว่างบุคคล และการสื่อสารผ่านสื่อต่าง ๆ จึงควรมีการศึกษาในแต่ละองค์ประกอบให้ชัดเจนกว่านี้ว่า ปัจจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวผู้ส่งสารที่มีผลต่อประสิทธิภาพ หรืออุปสรรคในการสื่อสารแต่ละสถานการณ์มีอะไรบ้าง สื่อใดที่มีประสิทธิภาพในการสื่อสารมากที่สุด เนื้อหาของสารประเภทใดที่มีความเหมาะสมมากที่สุด และเพราะเหตุใด เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการสื่อสารในชุมชนต่อไป

6. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของอิหม่าม ในการเป็นผู้สร้างแรงจูงใจ (Motivation) และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยอมรับในสถานภาพและบทบาทของอิหม่าม

7. ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะชุมชนมุสลิมในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีลักษณะชุมชนแบบกึ่งชุมชนเมือง กึ่งชุมชนชนบท ซึ่งมีผลต่อรูปแบบในการพัฒนาชุมชน รูปแบบในการสื่อสารในชุมชน จึงน่าจะมีการศึกษาเพิ่มเติม ในขอบเขตที่กว้างขึ้น คือชุมชนมุสลิมในเขตชุมชนชั้นในของกรุงเทพมหานคร ที่มีลักษณะเป็นชุมชนเมืองเต็มตัว และชุมชนมุสลิมในจังหวัดอื่น ๆ โดยเฉพาะในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีลักษณะเป็นชุมชนชนบทอยู่ ซึ่งจะทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ด้วยลักษณะทางกายภาพ และปัจจัยแวดล้อมของชุมชน จะมีผลต่อรูปแบบการพัฒนาชุมชน รูปแบบการสื่อสาร และบทบาทของอิหม่าม ในแต่ละชุมชนมีความเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

8. นอกจากนี้ การวิเคราะห์ตัวผู้รับสาร หรือชาวชุมชนในประเด็นของความเคร่งครัดในหลักการศาสนา และวิถีชีวิตของชาวมุสลิม จะส่งผลต่อความพึงพอใจและการยอมรับในบทบาทของอิหม่าม